

Univerzita Pardubice

Fakulta ekonomicko-správní

Služby veřejných knihoven
v České republice

Petra Podvolecká

Bakalářská práce
2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petra Podvlecká**
Osobní číslo: **E140059**
Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná ekonomika a správa: Veřejná ekonomika**
Název tématu: **Služby veřejných knihoven v České republice**
Zadávací katedra: **Ústav ekonomických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

V práci bude představena činnost veřejných knihoven v ČR, budou rozlišeny typy knihoven, druhy poskytovaných služeb a jejich financování. Práce se bude dále zabývat zhodnocením jejich hospodaření.

Osnova:

- Charakteristika veřejných knihoven v ČR, jejich historické a legislativní vymezení.
- Klasifikace veřejných knihoven a poskytovaných služeb.
- Analýza financování veřejných knihoven.
- Zhodnocení současné situace hospodaření veřejných knihoven.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: cca 35 stran

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

BENČO, J., KUVÍKOVÁ, H. a kolektiv. Ekonomika veřejných služieb. 1. vyd. V Banskej Bystrici: Univerzita Mateja Bela, Ekonomická fakulta, 2011. ISBN 978-80-557-0323-7

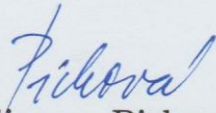
CEJPEK, J. Dějiny knihoven a knihovnictví. 2. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0323-3

PEKOVÁ, J., PILNÝ, J., JETMAR, M. Veřejná správa a finance veřejného sektoru. 3., aktualizované a rozšířené vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-351-5

ŘEHÁK, T. Neocenitelné služby knihovny a jak je ocenit. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-413-2

STEJSKAL, J. Měření hodnoty veřejných služeb: (na příkladu veřejných knihoven). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-412-5

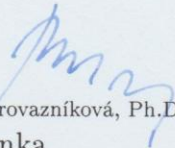
Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Simona Pichová

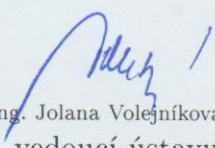
Ústav ekonomických věd

Datum zadání bakalářské práce: 4. září 2016

Termín odevzdání bakalářské práce: 28. dubna 2017

doc. Ing. Romana Provozničková, Ph.D.
děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 4. září 2016

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako Školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30. 6. 2017

Petra Podvolecká

PODĚKOVÁNÍ:

Tímto bych ráda poděkovala své vedoucí práce Ing. Simoně Pichové za její odbornou pomoc, cenné rady a poskytnuté materiály, které mi pomohly při zpracování diplomové práce a své rodině za podporu po celou dobu studia.

ANOTACE

Tato práce se věnuje veřejným knihovnám v České republice. Představuje historii, činnost, systém a druhy veřejných knihoven. Jsou rozlišeny služby, které veřejné knihovny poskytují. Práce se dále zabývá financováním veřejných knihoven a hodnotí jejich hospodaření.

KLÍČOVÁ SLOVA

Veřejné knihovny, služby veřejných knihoven, financování, hospodaření

TITLE

Services of Public Libraries in the Czech Republic

ANNOTATION

The paper deals with public libraries in the Czech Republic. It presents the history, work, system and types of public libraries. It distinguishes among the services that public libraries provide. Moreover, the paper deals with financing of public libraries and evaluates their management.

KEYWORDS

Public libraries, public library services, financing, management

OBSAH

ÚVOD.....	10
1 VEŘEJNÉ KNIHOVNY A JEJICH HISTORIE	11
1.1 Služba	11
1.2 Veřejná služba	12
1.3 Veřejná knihovna	12
1.4 Vznik písma a historie knihoven v Evropě.....	13
1.5 Historie knihoven v České republice.....	14
1.6 Současná situace veřejných knihoven	17
2 SYSTÉM VEŘEJNÝCH KNIHOVEN A JIMI POSKYTOVANÉ SLUŽBY V ČESKÉ REPUBLICE.....	19
2.1 Legislativa upravující činnost veřejných knihoven v České republice	19
2.2 Systém knihoven v České republice.....	20
2.3 Druhy knihoven a jejich zřizovatelé.....	21
2.4 Služby poskytované knihovnami v České republice	24
2.4.1 Výpůjční služby.....	26
2.4.2 Meziknihovní služby	27
2.4.3 Informační, reprografické a rešeršní služby	27
2.4.4 Přístup na internet.....	28
3 FINANCOVÁNÍ KNIHOVEN	30
3.1 Veřejné knihovny jako organizační složky a příspěvkové organizace	30
3.2 Státní dotační programy pro veřejné knihovny	32
3.3 Podpůrné zdroje Evropské unie pro veřejné knihovny.....	35
3.4 Další zdroje financování veřejných knihoven	37
4 HOSPODAŘENÍ KNIHOVEN.....	38
4.1 Národní knihovna České republiky	38
4.1.1 Majetek a financování Národní knihovny České republiky	38
4.1.2 Hospodaření Národní knihovny České republiky	39
4.2 Městská knihovna Chrudim.....	44
4.2.1 Majetek a financování Městské knihovny Chrudim.....	44
4.2.2 Hospodaření Městské knihovny Chrudim	45
4.3 Zhodnocení hospodaření knihoven.....	49
ZÁVĚR.....	51
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	53
SEZNAM PŘÍLOH	59

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Počet knihoven v ČR, výpůjček a návštěvnost v letech 2005–2016.....	17
Tabulka 2: Služby knihoven poskytované zdarma a za úhradu	26
Tabulka 3: Internetové služby ve veřejných knihovnách v letech 2010–2015	28
Tabulka 4: Ukazatele kapitoly 334 Ministerstvo kultury pro rok 2017	32
Tabulka 5: Dotace „Knihovna 21. století“ v letech 2010–2017.....	33
Tabulka 6: Podprogramy VISK 2017.....	34
Tabulka 7: Náklady Národní knihovny ČR v letech 2011–2016.....	40
Tabulka 8: Výnosy Národní knihovny ČR v letech 2011–2016.....	42
Tabulka 9: Investiční účelové dotace od MK ČR v letech 2011–2016.....	43
Tabulka 10: Výsledek hospodaření Národní knihovny v ČR v letech 2011–2016.....	43
Tabulka 11: Náklady Městské knihovny Chrudim v letech 2011–2016.....	45
Tabulka 12: Výnosy Městské knihovny Chrudim v letech 2011–2016.....	47
Tabulka 13: Výsledky hospodaření Městské knihovny Chrudim v letech 2011–2016.....	48
Tabulka 14: Procentuální podíl vybraných nákladů obou knihoven.....	49
Tabulka 15: Procentuální podíl vybraných výnosů obou knihoven.....	50

SEZNAM ILUSTRACÍ

Obrázek 1: Graf – počet výpůjček a návštěv veřejných knihoven v letech 2005–2016	18
Obrázek 2: Graf – počet uživatelů internetových služeb v ČR v letech 2011–2015.....	29
Obrázek 3: Graf – procentuální složení nákladů NK ČR v roce 2016.....	41
Obrázek 4: Graf – procentuální složení výnosů NK ČR v letech 2011–2016	42
Obrázek 5: Graf – procentuální složení nákladů Městské knihovny Chrudim v roce 2016	46
Obrázek 6: Graf – procentuální složení výnosů Městské knihovny Chrudim v letech 2011– 2016.....	48

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

AV ČR	Akademie věd České republiky, v.v.i.
ČNR	Česká národní rada
ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
EHP	Evropský hospodářský prostor
EU	Evropská unie
FKSP	Fond kulturních a sociálních potřeb
IFLA	Mezinárodní federace knihovnických spolků
IROP	Integrovaný regionální operační program
MK ČR	Ministerstvo kultury České republiky
MKP	Městská knihovna v Praze
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NK ČR	Národní knihovna České republiky
o.p.s.	Obecně prospěšná společnost
OS	Organizační složka
PC	Osobní počítač
PO	Příspěvková organizace
RF	Regionální funkce
Sb.	Sbírka zákonů
SDI	Adresné rozšiřování informací
tis.	tisíce
VISK	Veřejné informační služby knihoven

ÚVOD

Člověk je přirozeně zvědavý a prahne po informacích. John Lubbock ve své knize „Radosti života“ [30] uvádí: „*Můžeme sedět ve své knihovně a přitom být na všech místech zeměkoule.*“ Dá se tedy říci, že veřejné knihovny umožňují spojení s celým světem.

Veřejné knihovny jsou dnes vnímány jako samozřejmost. Provázejí lidstvo staletími a už tento fakt ukazuje jejich velký význam a potřebnost. Lidé chtěli uchovávat získané vědomosti, zkušenosti, názory, úvahy a výsledky svých bádání, o kterých byli přesvědčeni, že jsou důležité a cenné. Věděli, že lidská paměť je z dlouhodobého hlediska nedokonalá a pro přenos informací příštím generacím nedostačující.

Dnešní společnost si uvědomuje hodnotu veřejných knihoven. Ta tkví především v tom, že k informacím a službám jimi poskytovanými vede rovnoprávný přístup. Převážná většina knihovnických služeb je poskytována zdarma. Všichni tak mají možnost využít je ke svému vzdělávání, studiu, práci či zábavě. Občané, vybaveni informacemi, jsou přínosem pro rozvoj celé společnosti.

V první části bakalářské práce je proveden exkurz do historie knihovnictví Evropy a České republiky (dále jen ČR). Druhá část obsahuje legislativní rámec, který vymezuje veřejné knihovny ČR, s důrazem na zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), v platném znění. Představena je činnost veřejných knihoven v ČR, druhy knihoven a jejich zřizovatelé, systém knihoven podle knihovního zákona a podle dostupnosti knihoven veřejnosti a jsou specifikovány knihovnamí poskytované služby. Třetí a čtvrtá část práce je věnována financování a hospodaření veřejných knihoven. Financování je zajišťováno především z veřejných zdrojů – státního rozpočtu či rozpočtu obcí a krajů. Část o hospodaření rozebírá příjmy a výdaje knihoven na konkrétních příkladech, které jsou vybrány jako zástupci veřejných knihoven zřizovaných státem a územně samosprávným celkem.

Cílem bakalářské práce je představit činnost veřejných knihoven v ČR, rozlišit typy knihoven a druhy poskytovaných služeb. Práce se dále zabývá financováním veřejných knihoven a zhodnocením jejich hospodaření.

1 VEŘEJNÉ KNIHOVNY A JEJICH HISTORIE

V první části práce jsou vymezeny základní pojmy. Je to především pojem veřejná knihovna, který je podmíněn pojmy služba a veřejná služba. K vysvětlení jsou použity definice různých autorů, které je nejlépe vystihují. Podle literárního vědce Jiřího Trávnička [52] se lidstvo nachází v období třetí informační revoluce. První byla způsobena vynalezením písma mezi lety 6000 až 5700 př.n.l. v Mezopotámii, druhá byla odstartována vynálezem knihtisku v polovině 15. století. Znakem třetí informační revoluce z konce 20. století je digitalizace. Následující část se zabývá vznikem veřejných knihoven a vlivem historických událostí na jejich činnost.

1.1 Služba

Pojem služba je používán v našem slovníku často v různých významech i v různých souvislostech. Podle P. Kotlera a G. Armstronga je služba „...činnost, kterou může jedna strana nabídnout druhé, je naprosto nehmotatelná a nevytvoří žádné nabyté vlastnictví. Její realizace může, ale nemusí být spojena s fyzickým výrobkem“ [28, str. 490]. Ve druhé polovině 18. století začali používat pojem služby fyziokraté, kteří tak nazývali určité práce – sterilní (jiné) druhy společenské činnosti [1]. Další autoři [11], [44] charakterizují službu jako činnost či výhodu, která může být nabídnuta a zrealizována nebo výsledek činnosti, který uspokojuje potřebu druhé strany. Službu lze tedy chápat nejen jako nehmotný produkt poskytovatele směrem k zákazníkovi, ale též jako jakoukoliv činnost vedoucí k uspokojení lidských potřeb.

Dušan Halásek v knize Standardizace veřejných služeb [11] charakterizuje služby dle funkčních rozdílů, které vycházejí z vlastností služeb: nemožnost služby skladovat, krátké nebo žádné distribuční kanály, neexistence patentové ochrany, služby nelze balit, poskytovat vzorky, je obtížné je standardizovat, ohodnocovat a v oblasti služeb využít ekonomické teorie nabídky, poptávky a nákladů. V sektoru ekonomiky služeb jsou omezené možnosti koncentrace, symbolismus vyplývá především z jejich vlastnictví. Protože jsou však služby nestejnorodé, nelze jejich vlastnosti ani funkční rozdíly z nich vyplývající zobecňovat. Jejich zvláštní charakter, nehmotnost, klade vysoké nároky na organizace služby poskytující. Pro jejich úspěšnost je nutné správně pochopit požadavky zákazníka. Služby lze rozdělit podle odvětví. Jsou rozlišovány služby pro spotřebitele a pro organizace a služby tržní a netržní.

1.2 Veřejná služba

Pro vysvětlení pojmu veřejná služba lze použít vizi efektivní veřejné správy pro rok 2015, která zní: „*Veřejná správa v ČR je primárně pojata jako služba občanovi, naplňuje principy dobrého vládnutí, funguje efektivně a výkonně. Veřejné služby jsou klientsky orientovány, naplňují očekávání občanů, flexibilně reagují na jejich potřeby a fungují hospodárně. Veřejná správa a veřejné služby přispívají ke zvyšování konkurenceschopnosti české ekonomiky a zvyšování kvality života obyvatel ČR*“ [33, str. 2].

Také František Ochraňa k vymezení pojmu použil formulaci Ministerstva vnitra ČR z roku 2006 uveřejněnou v koncepci Modernizace veřejné správy: „*Veřejnými službami se rozumí takový druh služeb, jejichž uživatelem (spotřebitelem) je veřejnost jako sociální subjekt. Veřejné služby jsou produkovány, zabezpečovány či regulovány orgány veřejné správy. Obecným cílem tohoto poskytování je, aby tyto služby uspokojovaly společenské potřeby při respektování principu subsidiarity*“ [42, str. 8]. Veřejné služby jsou financovány ze státního rozpočtu, z rozpočtů samosprávných celků, poplatků, účelových fondů a z jiných zdrojů. Dle systémového hlediska rozlišuje František Ochraňa poskytování veřejných služeb tzv. nabízitelským přístupem, který v nedostatečné míře řeší poptávku občanů a přístupem orientovaným na občana jako zákazníka [42].

Podle Miloše Vítka lze pojem veřejné služby vymežit v širokém slova smyslu jako „*veškeré výkony veřejné správy, chápané jako služba veřejnosti, v užším pojetí pak jde pouze jenom o určité skupiny správních činností*.“ Rozlišuje dále institucionální a funkční přístup k tomuto pojmu. „*V institucionálním pojetí jde o určité výkony (služby) poskytované veřejnými institucemi, při funkčním přístupu jde o veřejně prospěšné činnosti bez ohledu na to, kdo je poskytuje nebo zabezpečuje*“ [55, str. 12].

Z uvedeného vyplývá, že veřejná služba je činnost veřejné správy uspokojující individuální nebo kolektivní potřeby ve veřejném zájmu. Je hrazena (zcela nebo převážně) z veřejných prostředků. Veřejná služba vychází ze zásady rovnosti, kontinuity (nepřetržitosti), přednosti (soukromé zájmy ustoupí zájmu obecnému) a přizpůsobení [43].

1.3 Veřejná knihovna

Veřejná knihovna je veřejně přístupné místo, kde je lidem bez rozdílu věku, pohlaví, národnosti, vyznání, dosaženého stupně vzdělání, politické příslušnosti a majetkových poměrů, umožněno získávat informace a vědomosti, které potřebují pro svůj osobní rozvoj, studium, práci či zábavu. Za tímto účelem veřejné knihovny poskytují širokou škálu služeb.

Pro jejich efektivitu je důležité určit kdo je potenciálním uživatelem knihovny, jaké jsou potřeby zákazníků, jakou zvolit strategii péče o zákazníky. Veřejné knihovny zajišťují dostupnost všech svých služeb [19]. Více je problematice poskytovaných služeb veřejnými knihovnami věnována kapitola 2.4.

Veřejné knihovny fungují též jako **komunitní centra obcí**, která podporují komunikaci mezi čtenáři, širší veřejností, organizacemi a místní samosprávou. Za tímto účelem získávají veřejné knihovny informace o místě, kde se knihovna nachází a lidech, kteří žijí v její blízkosti. Využívají statistická data o demografickém složení obyvatelstva, informace od svého zřizovatele či vlastní průzkumy, aby co nejlépe vyhověly potřebám místní komunity. Knihovny nabízejí vlastní prostory nejružnějším místním spolkům k organizování společenských akcí, nebo samy takové akce pořádají. Časté jsou programy pro seniory, děti a mládež, matky s dětmi. Snaží se o integraci znevýhodněných občanů a osob ohrožených sociálním vyloučením do místní komunity [49].

Veřejné knihovny jsou převážně zřizovány a financovány veřejnou správou ve veřejném zájmu k uspokojování potřeb jednotlivce i skupin. Činnost veřejných knihoven patří mezi pozitivní externality, proto by všechny úrovně veřejné správy měly vytvářet co nejlepší podmínky pro jejich práci a finančně je zabezpečit [43].

1.4 Vznik písma a historie knihoven v Evropě

Vznik písma sahá do daleké minulosti. Nejstarší písemnosti vznikaly před pěti tisíci lety. Ve 4. tisíciletí př.n.l. přinesli Egypťané obrázkové písmo – hieroglyfy. Na přelomu 4. a 3. tisíciletí př.n.l. Sumerové ryli do vlhké hlíny klínky, dnes zvané klínové písmo. V letech 3500–3100 př.n.l. vznikaly nejstarší texty v Egyptě, Mezopotámii a Indii. Objev papyru (2070–1790 př.n.l.) a jeho zpracování do svitků rozšířil možnosti používání písma, přímé důkazy o existenci knihoven v tomto období však zatím chybí. Za **nejstarší známou knihovnu** je považována knihovna vládce a krále Asýrie Aššurbanipala (asi 668–631 př.n.l.) [2].

Střediskem kultury v Evropě, kde se nacházely první knihovny, bylo starověké Řecko. Od Féníčanů kolem roku 800 př.n.l. převzali Řekové hláskové písmo, od Egypťanů papyrus

i **svitky**¹. Nejvýznamnější antickou knižní sbírkou je Alexandrijská knihovna založena počátkem 3. století př.n.l. Římští vládcí zakládali veřejné knihovny po vzoru Řeků a zasloužili se o jejich další zdokonalení a rozvoj. Knihovny vznikaly i v menších městech a postupně docházelo k jejich specializaci. Ve 4. století pergamen zcela vytlačil papyrus a vlivem křesťanů byly svitky nahrazeny **kodexy**². Tím se změnil nejen způsob čtení, ale i vzhled interiérů a budov knihoven. Rozpad a zánik římské říše znamenal pro antické knihovny pohromu. Zachoval se jen zlomek knih, které se staly inspirací pro evropskou renesanci. Ve středověku se knihovny nacházely v **kláštorech mnišských řádů**. Základem knižního fondu se stala na mnoho století bible. Vzestup hospodářství a měst v 11. a 12. století přinesl rozvoj světské vzdělanosti. Kniha se stává studijním materiálem a knihovny se rozdělily na pokladnicové³ a studijní. Vznikají univerzity s **univerzitními knihovnami**. K významným knihovnám středověku patřily papežská knihovna v Římě, irské klášterní knihovny (6. století), karolínské knihovny za vlády franckého krále a císaře Karla Velikého (přelom 8. a 9. století), univerzitní knihovny pařížské Sorbony a anglického Oxfordu [2].

Italská renesance a humanismus (13. – polovina 16. století) zasáhly i knihovnictví. V Itálii jsou stavěny knihovní budovy a sály, vytváří se základy knihovědy a odborného knihovnictví, knihovny se otevírají vzdělané části veřejnosti. Toto dění ovlivnilo další evropské země. Velká francouzská revoluce (1789–1794) přinesla zestátnění církevních knihoven a knihoven uprchlých či popravených šlechticů. Vznikaly **místní veřejné knihovny**. Národní knihovna (dříve Královská) byla zpřístupněna ženám i dětem. Smělé plány na demokratizaci vzdělávání však nebyly plně uskutečněny. Mezníkem ve vývoji veřejného knihovnictví byl první **knihovnický zákon** z roku 1848 vydaný v Bostonu. A tak původně evropský vliv na knihovnictví v USA se později změnil v americké působení na Anglii a následně celou Evropu [2].

1.5 Historie knihoven v České republice

Počátkem 9. století se první stopy staroslověnské knižní kultury objevují na území Velké Moravy. Během desátého století se středisky kultury, stejně jako tomu bylo v zahraničí, stávají kostely a kláštery, např. v Řezně, Břevnově. S nárůstem duchovně založených lidí, kteří četli především liturgické a filozofické texty, dochází k potřebě půjčování knih. Ty si

¹ Svitek (do 4. století), předchůdce kodexu, byl pro čtenáře náročnější z hlediska obsluhy. Bylo nutné zaměstnat obě ruce držadly, kterými se text na dvou válečkách převíjel. Svitek nebyl stránkovaný, proto bylo obtížné v něm cokoli hledat. Naproti tomu kodex poskytoval čtenářům pohodlí jak v možnosti odložit ho na stůl, tak v listování [52].

² Kodex – větší ručně psaná kniha (zpravidla na pergamenu) [56].

³ Knihy jsou ukládány společně s cennostmi klášterů, kostelů a církevních úřadů [2].

kláštery zapůjčují mezi sebou. Ve světském prostředí je čtení knih rozšířeno na přemyslovském královském dvoře i dvorech šlechtických. Velký význam pro české knihovnictví mělo založení pražské univerzity Karlem IV. roku 1348 [2].

Vynález **knihtisku** (polovina 15. století) znamenal možnost všeobecného rozšiřování knih. Knihy mění snadněji svůj žánr, téma i autory. Tištěné knihy jsou oproti rukopisům laciné a snáze se tak dostávají do knižních fondů soukromých i institucionálních knihoven [52].

V době osvícení za vlády Marie Terezie (1740–1780) dochází ke snahám o rozšiřování vzdělanosti. Knihovny klášterní či šlechtické poskytovaly knihy pouze úzkému okruhu lidí. Bylo tedy zapotřebí, přiblížit knižní kulturu ve větší míře měšťanstvu a dokonce i prostému lidu. Významným mezníkem v tomto úsilí bylo otevření pražské Veřejné c. k. univerzitní knihovny dne 30. října 1777. Knižní fond byl tvořen knihami univerzity, dále knihami ze zrušených klášterů, četnými dary (např. od hraběte Františka Kinského), **povinnými odvody** jednoho výtisku každé tištěné knihy a nákupy nových knih z dotací. Na území Čech a Moravy vznikají další veřejné knihovny. Při univerzitě v Olomouci je to r. 1775 Univerzitní knihovna, v roce 1802 Veřejná vědecká knihovna v Těšíně, v r. 1818 knihovna při Národním muzeu v Praze, v r. 1883 knihovna při Františkově muzeu v Brně, Náprstkova knihovna a další muzejní knihovny a knihovny různých vědeckých spolků. Za osobnosti národního obrození, které se velkou měrou zasloužily o rozkvět českého knihovnictví, jsou považováni například Pavel Josef Šafařík, F. L. Riegr, Jan Perner, Josef Jungman a Josef Dobrovský. Iniciativou Františka Palackého je roku 1830 založena Matice česká podporující vydávání české vědecké literatury [2].

Stále se však knihy nedostávaly k nejširším vrstvám. Učitelé, kněží, česká inteligence si uvědomovali potřebu veřejně přístupných knihoven, které by podporovaly zájem o kulturu a vzdělávání. Společně s různými spolky se zasadili o vznik malých knihoven nejprve při školách, později vznikaly knihovny čtenářských společností (první polovina 19. století) a nakonec i **obecní knihovny měst a obcí**. Zvláště posledně jmenované zaznamenávají ve druhé polovině 19. století velký rozkvět. Města a obce poskytovaly knihovnám prostor pro uložení knižního fondu i pravidelnou finanční podporu. Nejvíce však byly tyto knihovny závislé na darech od soukromých osob. Konec první světové války a vznik Československa v roce 1918 vnesl mezi občany nové republiky optimismus. Uvolnění napětí se projevilo ve velkém zájmu o kulturní život. Snahy o mimoškolní vzdělávání a výchovu vyústily v přijetí zákona o organizaci lidových kursů občanské výchovy, **zákona o veřejných knihovnách obecních (č. 430/1919 Sb.)** a zákona o pamětních knihách. Tyto zákony zajišťovaly v každé

obci činnost některé osvětové instituce, existenci veřejné knihovny a vedení pamětní knihy (kroniky), což mělo vést k rovnoměrnému vzdělávání širokých vrstev obyvatelstva, včetně národnostních menšin. Ministerstvo školství a národní osvěty vykonávalo nad knihovnami ústřední dozor, knihovná rada se stala samostatnou institucí nezávislou na rozhodování obecního zastupitelstva, avšak jedině obec knihovny financovala. Směr a zásady knihovnictví v ČSR byly inspirovány anglo-americkým knihovnickým zákonodárstvím. Mnohé z českého knihovnického zákona bylo podnětem pro tvorbu obdobných zákonů v zahraničí [2].

Problémem veřejných knihoven byl nedostatečný přísun knih na vesnice a malý knižní fond čítající často do pětiset knih. Průmyslový rozvoj republiky přinesl potřebu odborných knih. Rozšiřují se proto a budují nové **vědecké knihovny**. V roce 1925 vznikl **Masarykův lidovýchovný ústav**, který působil jako ústřední nákupna knih. Ministerstvo školství a národní osvěty poukazovalo tomuto ústavu finanční prostředky na nákup knih pro veřejné knihovny. V roce 1926 se v Praze konal Mezinárodní knihovnický kongres, na kterém se zrodila myšlenka organizovaného mezinárodního svazu knihovníků. O dva roky později v Římě byla ustavena **Mezinárodní federace knihovnických spolků – IFLA**. Světová hospodářská krize v letech 1929–1934 silně zasáhla průmyslové Československo a ve velké míře také veřejné knihovny. Neustálé snižování a v mnoha obcích i úplné přerušování dotací veřejným knihovnám bylo v rozporu s požadavky čtenářů, jejichž počet paradoxně v tomto období narůstal. Sotva se československé knihovnictví vzpamatovalo z hospodářské krize, byla mu zasazena mnohem větší rána. Nástup fašismu a nacismu znamenal uzavírání českých veřejných knihoven v sudetech, pálení a zákazy českých knih i knih světových klasiků, které nebyly napsány v nacistickém duchu [2].

Po druhé světové válce, na počátku 50. let, dochází k další revizi a očišťování knihoven od závadných knih, tentokrát v duchu budování socialismu. Z knihovních fondů byla plošně stahována politicko-ideologicky závadná díla na základě seznamu čítajícího přes sedm a půl tisíce knižních titulů [51]. **Zákon č. 53/1959 Sb., o jednotné soustavě knihoven** stanovil systém veřejně přístupných knihoven, jehož základem se staly lidové knihovny. Ústřední funkci plnila Státní knihovna ČSR. Zákon se zabýval řízením a koordinací knihoven, jejich hmotným a personálním zabezpečením. Plnil však především funkci ideologickou [62].

1.6 Současná situace veřejných knihoven

Veřejné knihovny jsou již několik let nuceny reagovat na překotný rozvoj informačních technologií, který způsobil převrat ve shromažďování a zpřístupňování informací. Jsou vybavovány komunikačními technologiemi a počítači. Své prostory uzpůsobují tak, aby jejich návštěvníci mohli využívat internet, který jim umožňuje globální konverzaci a široký přístup k informacím. Nezbytným předpokladem těchto snah je počítačová gramotnost veřejnosti. I zde se veřejné knihovny angažují a pořádají kurzy a přednášky ke zvyšování počítačových dovedností obyvatel daného regionu. Veřejné knihovny se stávají komunitními centry, která pomáhají s komunikací, rozvojem, kreativní činností a integrací obyvatel dané oblasti [19].

ČR disponuje hustou sítí veřejných knihoven (průměr EU 1,3 knihovny na 10 tisíc obyvatel, v ČR je to 5,1) [37]. V roce 2016 bylo Českým statistickým úřadem [5] evidováno 5 353 knihoven a 1 372 tis. registrovaných čtenářů. Průměrný počet výpůjček na 1 tis. obyvatel činil 5 510. Knihovny navštívilo přes 23,4 milionů lidí, počet virtuálních návštěv přesáhl 42 milionů. Při stavu obyvatelstva ČR k 31. 12. 2015 (poslední zveřejněné údaje ČSÚ) [6], který činil 10 553 843, připadalo v našem státě na jednu knihovnu v tomto roce 1 971 obyvatel. Neustále roste počet kulturních a vzdělávacích akcí, pořádaných knihovnami. V roce 2016 se jich zúčastnilo přes 3 miliony zájemců [37].

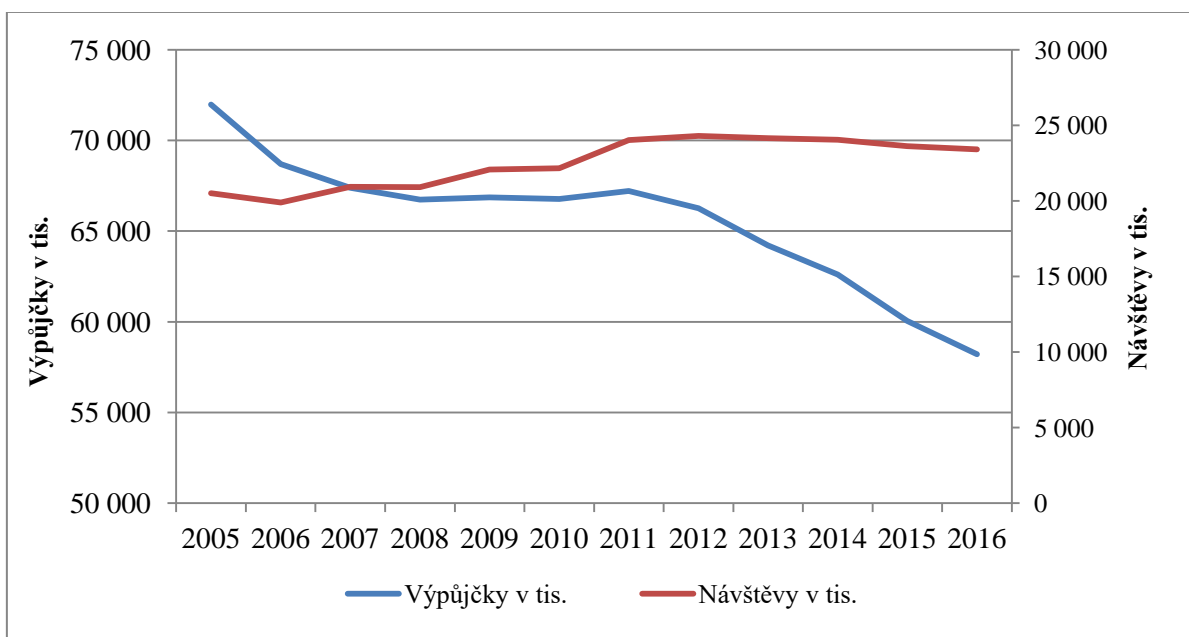
Tabulka 1: Počet knihoven v ČR, výpůjček a návštěvnost v letech 2005–2016⁴

Rok	Knihovny	Knihovní jednotky v tis.	Výpůjčky v tis.	Registrovaní čtenáři v tis.	Návštěvy v tis.
2005	5 920	61 992	71 974	1 538	20 502
2006	5 662	61 888	68 697	1 476	19 902
2007	5 533	62 304	67 395	1 458	20 924
2008	5 438	62 765	66 744	1 448	20 913
2009	5 432	63 254	66 862	1 398	22 072
2010	5 415	63 580	66 773	1 431	22 157
2011	5 408	63 958	67 220	1 462	24 025
2012	5 401	64 253	66 258	1 450	24 298
2013	5 381	64 398	64 208	1 430	24 142
2014	5 360	64 741	62 614	1 436	24 053
2015	5 354	64 832	60 045	1 412	23 623
2016	5 353	x	58 204	1 372	23 400

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [5],[37]

⁴ ČSÚ přebírá statistické údaje od střediska pro kulturu NIPOS, které do těchto údajů zahrnuje: Národní knihovnu České republiky a Moravskou zemskou knihovnu v Brně, krajské knihovny zřizované kraji a knihovny zřizované obcemi a městy [36].

Tabulka 1 ukazuje, jaký vývoj v počtu knihoven, knihovnických jednotek (údaj za rok 2016 k 30. 6. 2017 nezveřejněn), výpůjček a návštěvnosti veřejných knihoven byl zaznamenán v letech 2005–2016 v ČR. Od roku 2005 počet veřejných knihoven neustále klesal (do roku 2016 o 9,5 %). Nový knihovní zákon č. 257/2001 Sb., který vešel v platnost roku 2002, již neukládá povinnost zřizovat v každé obci veřejnou knihovnu. Finanční těžkosti, které prohloubila i ekonomická krize v letech 2008–2009, nutí zřizovatele knihoven (jedná se většinou o knihovny s neprofesionálními knihovníky v nejmenších obcích) k jejich zrušení nebo sloučení [3], [35]. Stejně tak se snižoval i počet registrovaných čtenářů. V roce 2016 to bylo o 11 % méně než v roce 2005.

Obrázek 1: Graf – počet výpůjček a návštěv veřejných knihoven v letech 2005–2016

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [5]

Zatímco počet výpůjček stále klesá, za posledních 10 let téměř o 12 milionů (dále v kapitole 2.4.1 Výpůjční služby), počet fyzických návštěv měl až do roku 2013 vzrůstající tendenci (Obrázek 1). Od roku 2005 byl zaznamenán nárůst o 4 miliony. Teprve od roku 2014 návštěvnost mírně klesá. Veřejné knihovny zprostředkovávají návštěvníkům svými akcemi osobní kontakt, umožňují jejich vzdělávání se, rozvíjení kreativity. Zatraktivňují svoje prostředí a stávají se pro návštěvníky zajímavé a inspirující. Reagují na zájem o kulturu, na stále se prodlužující lidský věk i zvětšující se prostor pro volnočasové aktivity. Snahou veřejných knihoven je a s největší pravděpodobností stále bude, poskytovat služby tradiční formou i plnit funkci neomezeně přístupné brány k elektronickým informacím [5].

2 SYSTÉM VEŘEJNÝCH KNIHOVEN A JIMI POSKYTOVANÉ SLUŽBY V ČESKÉ REPUBLICE

System veřejných knihoven, jejich činnost a poskytované služby v ČR je dán současnou platnou legislativou. České knihovnictví respektuje směrnice vydané mezinárodní knihovnickou organizací IFLA.

2.1 Legislativa upravující činnost veřejných knihoven v České republice

Stěžejním zákonem, který upravuje systém a činnost veřejných knihoven je Zákon č. 257/2001 Sb. ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon) [58] a návazné prováděcí předpisy. Důležitým pojmem knihovního zákona je **knihovní fond**. Jedná se o organizovaný, soustavně doplňovaný, zpracovávaný, ochraňovaný a uchovávaný soubor knihovních dokumentů. **Historický fond** se skládá z knihovních dokumentů, které vznikly do roku 1860 nebo mají v daném oboru historickou či zvláštní kulturní hodnotu. **Univerzální knihovní fond** zahrnuje dokumenty vydané od roku 1801 do současnosti. **Konzervační fond** sestává z povinných výtisků získaných knihovnou podle zvláštního právního předpisu. **Specializovaným fondem** se označuje knihovní fond obsahující dokumenty určitého, většinou oborového zaměření. Knihovní zákon dále definuje veřejné knihovnické a informační služby, práva a povinnosti provozovatelů knihoven, evidenci a druhy knihoven, vyřazování a ochranu knihovních fondů [58].

Zákon č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích upravuje povinnost pro vydavatele odevzdat z každého vydání neperiodické publikace⁵ bezplatně a na svůj náklad dva **povinné výtisky** Národní knihovně České republiky, jeden povinný výtisk Moravské zemské knihovně v Brně, jeden povinný výtisk Vědecké knihovně v Olomouci, jeden regionální povinný výtisk Městské knihovně v Praze a místně příslušné krajské knihovně. Jedná-li se o publikaci tištěnou ve slepeckém písmu, je vydavatel povinen odevzdat jeden povinný výtisk Knihovně a tiskárně pro nevidomé K. E. Macana v Praze. Vydavatel je dále povinen nabídnout ve lhůtě 30 dní všem registrovaným knihovnám u Ministerstva kultury České republiky (dále jen MK ČR) jeden výtisk neperiodické publikace ke koupi. Zákon obsahuje výčet údajů, které musí neperiodické publikace obsahovat. Krajské úřady, při výkonu své přenesené působnosti, udělují pokuty za neplnění povinností vyplývajících z tohoto zákona [57].

⁵ Neperiodické publikace - rozmnoženiny literárních, vědeckých a uměleckých děl vydávané jednorázově nebo jednou ročně, případně po částech i častěji, pokud tvoří obsahově jeden celek [57].

Dalšími zákony a právními předpisy upravující činnost veřejných knihoven jsou:

- zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), ve znění zákona č. 302/2000 Sb.,
- zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon),
- zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích,
- zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech státu a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů,
- zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajském zřízení), ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 97/1974 Sb., o archivnictví, ve znění zákona č. 343/1992 Sb.,
- zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů,
- zákon ČNR č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění zákona č. 356/1999 Sb.,
- zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů,
- vyhláška č. 12/1965 Sb., o Úmluvě o výměně oficiálních publikací a vládních dokumentů mezi státy a Úmluvě o mezinárodní výměně publikací,
- metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky č. j.: MK 59158/2011.

Metodický pokyn MK ČR vychází z obecných principů Manifestu IFLA/UNESCO o veřejných knihovnách z roku 1994 [15] a návazné směrnice IFLA: Služby veřejných knihoven z roku 2010 [19]. Na veřejné knihovny se vztahuje i další související legislativa.

2.2 Systém knihoven v České republice

Jednou z možností dělení knihoven v ČR je hledisko dostupnosti jejich služeb pro veřejnost. Podle tohoto kritéria se dělí na [27]:

a) *Veřejné knihovny* – veřejně dostupné, všichni zájemci mají do těchto knihoven přístup, mohou se účastnit kulturních a společenských akcí. Pouze na výpůjční služby je nutný

čtenářský průkaz. Patří sem knihovny obecní, městské, krajské, národní a specializované knihovny, například technické, lékařské, právnické, muzejní apod., také knihovny Akademie věd ČR.

b) *Vysokoškolské knihovny* – knihovny se specializovaným fondem, které se zaměřují na zabezpečení informací pro vyučované obory a výzkumný rozvoj v dané oblasti. Služby jsou poskytovány v rámci školy a často také pro veřejnost dle knihovního řádu.

c) *Specializované knihovny umístěné v neveřejných objektech* – knihovny se specializovaným fondem ve výrobních či obchodních firmách, výzkumných ústavech, nemocnicích apod. Knihovní služby jsou poskytovány v rámci organizace, pro veřejnost pouze tehdy, umožňuje-li to jejich knihovní řád.

d) *Zámecké knihovny* – knihovny soukromé nebo státní, které umožňují přístup ke svému knižnímu fondu převážně k badatelským účelům. Patří sem například knihovny Národního muzea v Praze.

e) *Školní knihovny* – knihovny, jejichž zřizovateli jsou základní, střední a vyšší odborné školy. Financovány jsou z jejich rozpočtů, informace zprostředkovávají žákům a učitelům. Ostatní veřejnosti bývají zpravidla nepřístupné.

Soubor všech knihoven na určitém území je označován jako **system knihoven**. V ČR system knihoven tak, jak je uvedeno v knihovním zákoně [58], tvoří:

a) *Národní knihovna České republiky, Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana, Moravská zemská knihovna v Brně,*

b) *krajské knihovny,*

c) *základní knihovny,*

d) *specializované knihovny.*

Jednotlivé druhy knihoven podle knihovního zákona a jejich zřizovatelé jsou představeni v následující kapitole.

2.3 Druhy knihoven a jejich zřizovatelé

Druhy knihoven upravuje knihovní zákon v § 9–13 [58]. Jsou to Národní knihovna České republiky, Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana, Moravská zemská knihovna v Brně a krajské, základní a specializované knihovny.

- **Národní knihovna České republiky**

Národní knihovna České republiky (dále jen NK ČR), která je centrem systému knihoven v ČR, obsahuje jak univerzální knihovní fond doplněný specializovanými fondy, tak fond historický a konzervační. Vykonává koordinační, odborné, informační, vzdělávací, analytické, výzkumné, standardizační, metodické a poradenské činnosti [58].

NK ČR je, jako státní příspěvková organizace, zřízena MK ČR. Rozsahem svého knižního fondu je největší v ČR. Patří mezi nejvýznamnější světové knihovny a svým vybavením a zařízením se vyrovná nejlepším evropským knihovnám. Součástí NK ČR je Slovanská knihovna, která obsahuje fond odborné světové slavistické literatury. Národní knihovna je též výzkumnou organizací. Výzkum a vývoj je prováděn jak v oblasti výzkumu základního, tak v oblasti výzkumu aplikovaného. Je ústředím pro zabezpečení mezinárodní výměny oficiálních publikací a zprostředkovává výpůjčky z fondů zahraničních knihoven [38]. Financování a hospodaření NK ČR je představeno v kapitole 4.1 této práce.

- **Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana a Moravská zemská knihovna v Brně**

Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana je knihovnou s univerzálním knihovním fondem. Trvale uchovává konzervační a historický fond. Její hlavní činnosti jsou výroba publikací v braillově písmu, realizace knih, časopisů a učebnic ve zvukových nahrávkách a provozování knihovnických služeb uzpůsobených potřebám nevidomých občanů. Spolupracuje s odděleními pro zrakově postižené v dalších knihovnách v ČR, kterým poskytuje metodickou činnost. Posláním této knihovny je umožňovat nevidomým a těžce zrakově postiženým přístup k informacím i uměleckým hodnotám. Je zřízena MK ČR jako státní příspěvková organizace [32].

Moravská zemská knihovna v Brně obsahuje univerzální knihovní fond doplněný specializovanými fondy. Uchovává konzervační a historický fond. Se čtyřmi miliony dokumentů a ročním přírůstkem přesahujícím 30 tisíc knihovních jednotek je po NK ČR druhou největší knihovnou s druhým nejlépe doplňovaným fondem z knihoven v ČR. Je krajskou knihovnou pro Jihomoravský kraj. Byla zřízena MK ČR jako státní příspěvková organizace. Od roku 2009 provádí základní výzkum, aplikovaný výzkum a experimentální vývoj a šíří jejich výsledky prostřednictvím výuky, publikování či převodu technologií [32].

- **Krajské knihovny**

Krajské knihovny uchovávají univerzální knihovní fond doplněný fondy specializovanými, dále fond konzervační a historický. Vykonávají koordinační, odborné, informační, vzdělávací,

analytické, výzkumné, metodické a poradenské činnosti. Spolupracují s národní knihovnou při zpracování národní bibliografie a při zpracování souborného katalogu. S dalšími knihovnami v kraji spolupracují při zavádění nových technologií potřebných pro výkon knihovnických služeb [58].

Krajské knihovny z finančních prostředků krajů koordinují **regionální funkce** (dále jen RF) vybraných základních knihoven. Na svých webových stránkách zveřejňují adresáře knihoven, které do příslušného kraje spadají. Při výkonu RF se řídí Metodickým pokynem Ministerstva kultury MK 67410/2014 k zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven a jejich koordinaci na území ČR. Účelem RF je zaručit občanům dostupnost veřejných knihovnických a informačních služeb ve všech místech ČR. Krajské knihovny svou regionální činností tak přispívají k vyrovnání rozdílů v kvalitě služeb poskytovaných obyvatelům měst a malých obcí. Krajské knihovny zpracovávají krajskou koncepci rozvoje knihovnictví a koncepci vzdělávání pracovníků knihoven v kraji. Koordinují jejich vzdělávání, spolupracují s krajským úřadem a navrhují výše dotací a jejich rozdělení, připravují a uzavírají smlouvy s pověřenými knihovnami o přenesení výkonu RF, poskytují poradenství a konzultace, vykonávají metodické návštěvy v obsluhovaných knihovnách, vyhodnocují statistiku knihovnických činností za celý kraj, hodnotí činnost knihoven v kraji a toto hodnocení vydávají v podobě výroční zprávy. Při výkonu RF krajské knihovny spolupracují s Knihovnickým institutem NK ČR a Sekcí pro regionální funkce Sdružení knihoven ČR [16].

Zřizovateli čtrnácti krajských knihoven jsou kraje ČR. Historie a vznik krajských knihoven jsou spjaty s historií vzniku jednotlivých krajů. Například Krajská vědecká knihovna v Liberci začala funkci krajské knihovny plnit již v roce 1951 [24]. Podobně funkci městské, okresní i krajské knihovny plnila dnešní Krajská knihovna v Pardubicích od roku 1950. V souvislosti s ústavním zákonem č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a vznikem Pardubického kraje byla dne 1. ledna 2002 usnesením Zastupitelstva Pardubického kraje zřízena Krajská knihovna v Pardubicích jako příspěvková organizace kraje [29].

- **Základní knihovny**

Knihovní zákon [58] základní knihovny definuje jako knihovny s univerzálním nebo specializovaným knihovním fondem. Vykonávají informační, kulturní a vzdělávací činnosti. Základní knihovny jsou nejnižším stupněm systému veřejných knihoven. Jejich zastoupení

v ČR je nejpočetnější. Patří sem např. městské, obecní, odborné knihovny nebo knihovny obecně prospěšných společností.

Základní knihovna s univerzálním knihovním fondem poskytuje knihovnické a informační služby ve své obci. Základní knihovna se specializovaným knihovním fondem poskytuje tyto služby bez užší vazby na domovskou obec a vykonává i odborné činnosti často jako součást odborné instituce. Zřizovateli základních knihoven jsou převážně obce, popřípadě i jiné subjekty [58]. Jako příklad základních knihoven je v části 4.2 představena Městská knihovna Chrudim, její financování a hospodaření.

- **Specializované knihovny**

Specializované knihovny obsahují specializované knihovní fondy, zpravidla oborově zaměřené. Vykonávají koordinační, odborné, informační, vzdělávací, analytické, výzkumné, metodické a poradenské činnosti. Specializované knihovny zpracovávají společně s NK ČR národní bibliografie, souborný katalog, zajišťují meziknihovní služby dle své specializace a s knihovnami v oblasti své specializace spolupracují při zavádění nových technologií [58].

Specializovanými knihovnami jsou např. Národní technická knihovna, Pedagogická knihovna J. A. Komenského, Národní lékařská knihovna, Ústřední zemědělská knihovna, Knihovna Akademie věd ČR, Knihovna Národního muzea, fondy zámeckých knihoven v ČR a specializované vysokoškolské knihovny. Specializované knihovny jsou zřizovány buď jednotlivými ministerstvy, nebo různými institucemi jako jsou např. Akademie věd ČR či příslušné vysoké školy. Tyto knihovny nabízejí své služby nejen odborníkům, ale i široké veřejnosti, která si může dokumenty zapůjčit většinou prezenčně po předchozí domluvě [26].

2.4 Služby poskytované knihovnami v České republice

Knihovní zákon v § 4 [58] představuje povinné minimum služeb, které veřejné knihovny poskytují a zohledňuje požadavky společenského a technologického vývoje. Knihovny v ČR především zpřístupňují své knihovní fondy a umožňují prostřednictvím meziknihovních služeb přístup ke knihovním dokumentům i jiných knihoven. Poskytují ústní bibliografické, referenční a faktografické informace a rešerše, zprostředkovávají informace ze státní správy a samosprávy, umožňují přístup k informacím na internetu.

Ve směrnici IFLA z roku 2012 [19] je uvedeno, že by zákazníkům knihoven měly být „lehce dostupné tyto služby:

- *(absenční) půjčování knih a jiných dokumentů/dalších médií,*

- *poskytování knih a jiných dokumentů prezenčně v knihovně,*
- *informační služby s využitím tištěných a elektronických médií,*
- *poradenské služby čtenářům včetně rezervací,*
- *informační služby pro místní komunitu,*
- *vzdělávání zákazníků knihovny včetně podpory programů zvyšování gramotnosti,*
- *organizování programů a akcí,*
- *využívání moderních komunikačních nástrojů jako jsou blogy, zprávy přes mobilní telefony a sociální sítě jak pro referenční služby, tak také pro Public Relations (vztahy s veřejností).“ [19, str. 47]*

Autor Jan Stejskal v knize Měření hodnoty veřejných služeb [48] rozděluje knihovnické služby na:

- služby primární - dokumentové (výpůjční služby prezenční, absenční a cirkulační, reprografické, primární digitální služby a překladatelsko-tlumočnické),
- služby sekundární (bibliograficko-rešeršní a referenční),
- služby terciární, též propagační (prezentace knihovny, ediční činnost, propagace čtenářství, kulturní a vzdělávací akce),
- speciální služby (např. dle požadavku zřizovatele, dle tradic),
- pobyt v knihovně.

Rozsah zmíněných služeb, které poskytují veřejné knihovny v ČR, závisí na velikosti knihovny, množství obsluhovaných občanů, regionálních potřebách a skutečnosti, zda zákazník je či není registrovaným uživatelem. Provozovatelé knihoven mají povinnost zajistit rovný a neomezený přístup všem k veřejným knihovnickým a informačním službám a dalším službám, které poskytují. Každá knihovna zveřejňuje **Knihovní a výpůjční řád**, který vymezuje všechny knihovnou poskytované služby a práva a povinnosti vypůjčovatele a půjčujícího. Další dokument, **ceník**, seznamuje čtenáře s cenami služeb, které dle knihovního zákona mohou knihovny zpoplatňovat (Tabulka 2). Blíže jsou popsány služby veřejných knihoven v ČR běžně dostupné.

Tabulka 2: Služby knihoven poskytované zdarma a za úhradu

Služby poskytované bezplatně	Služby poskytované za úhradu
zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovního fondu knihovny – výpůjční služby	zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovního fondu knihovny, které mají povahu rozmnoženin zvukového či zvukově obrazového záznamu
	zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovních fondů jiných knihoven zprostředkováním jejich rozmnoženin v rámci meziknihovních reprografických služeb
poskytování ústních bibliografických, referenčních a faktografických informací a rešerší	zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovních fondů knihoven v rámci mezinárodních meziknihovních služeb
	umožnění přístupu k placeným informacím na internetu
zprostředkování informací z vnějších informačních zdrojů, zejména informací ze státní správy a samosprávy	kulturní, výchovná a vzdělávací činnost
	vydávání tematických publikací
přístup k informacím na internetu, ke kterým má knihovna bezplatný přístup	poskytování reprografických služeb
	poskytování písemných bibliografických, referenčních a faktografických informací a rešerší

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [50]

2.4.1 Výpůjční služby

Výpůjční službou se rozumí zapůjčování knihovních dokumentů z knihovního fondu veřejné knihovny, též na základě meziknihovní výpůjčky. Jedná se o nejstarší službu veřejných knihoven. Služba je poskytována registrovaným uživatelům s platným čtenářským průkazem. **Prezenční výpůjčka** znamená zapůjčení tiskovin pouze v budově knihovny (z volného výběru nebo ze skladu). Prezenčně jsou půjčovány dokumenty, které jsou vzácné (historické, umělecké), dokumenty, které knihovny vlastní v omezeném množství (např. jediný výtisk), dokumenty velkých rozměrů nebo takové, které jsou potřebné k dennímu provozu knihovny. **Absenční výpůjčka** umožňuje půjčení knihy mimo prostory knihovny (lze využít rezervace, prodloužení výpůjční doby) [58]. Výpůjční služby jsou významnou a nejčastěji poskytovanou službou všech veřejných knihoven. Podle výzkumu Městské knihovny v Praze (dále jen MKP) z roku 2012 byla v této knihovně výpůjčka nejčastěji využívanou službou s více než 86 % a čtenáři hodnocena také jako služba nejdůležitější [48].

Jak již bylo řečeno v kapitole 1.6 Veřejné knihovny dnes, výpůjční služby dlouhodobě klesají. Tento trend může být způsoben, posunem náplně práce knihoven od organizace

poskytující pouze tištěné knihy a dokumenty ke knihovnám fungujícím jako kulturně-informační a komunitní centra s možností komfortního a velmi levného připojení na internet. Dalším důvodem je jistě možnost přístupu ke knižním titulům a jiným dokumentům online. Podle slov ředitele MKP Tomáše Řeháka se dříve půjčovala velká spousta audiovizuálních dokumentů (CD, DVD a magnetofonové kazety) a hlavně ty zaznamenaly velký propad v půjčování [45]. Na straně druhé významně stoupá počet výpůjček **elektronických knih**⁶. Výpůjční služby tedy stále naplňují základní poslání veřejných knihoven – poskytování informací v souladu s knihovním zákonem a zpřístupňování knihovních fondů dle knihovních řádů příslušných knihoven [37].

2.4.2 Meziknihovní služby

V případě, že uživatel knihovny zažádá o knihovní dokument, který knihovna nevlastní, požádá tato knihovna o zapůjčení dokumentu jinou knihovnu. Dožádaná knihovna je povinna vyžádanou tiskovinu zapůjčit. U meziknihovní služby se nejedná jen o faktickou výpůjčku, ale také o poskytnutí informací o konkrétním titulu nebo pořízení jeho kopie. Uživatelé mohou zapůjčené tituly využít pouze k prezenčnímu studiu [58].

Meziknihovní služby lze rozdělit na vnitrostátní, v rámci ČR, které jsou poskytovány bezplatně a mezinárodní, ze zahraničních knihoven. Poplatky za výpůjčku z mimoevropských zemí (a Velké Británie) jsou zpoplatněny vyšší sazbou než výpůjčky originálů s místem vydání v Evropě. Knihovny jsou povinny vést evidenci meziknihovních služeb, které poskytly. Mezinárodní meziknihovní služby v ČR zajišťují: NK ČR, Národní technická knihovna - pro technické obory, Národní lékařská knihovna - pro lékařské obory, Knihovna Akademie věd ČR, Moravská zemská knihovna v Brně a Vědecká knihovna v Olomouci [38].

2.4.3 Informační, reprografické a rešeršní služby

Informační služby znamenají poskytování referenčních, faktografických a bibliografických informací menšího rozsahu. Většinou jsou tyto služby poskytovány jakémukoliv uživateli či tazateli, bez nutnosti knihovní registrace. Tyto informace se týkají zpravidla možností využívání knihovny, slouží návštěvníkům v orientaci v knihovně a dodají jim potřebné základní povědomí o daném problému. Poskytují se osobně, formou e-mailu, telefonicky nebo prostřednictvím programů, např. „Ptejte se knihovny“. Virtuální referenční služba **„Ptejte se**

⁶ Elektronická kniha – nehmotný – virtuální dokument uložený v technickém elektronickém zařízení (čtečka, tablet, chytrý telefon, notebook) v určitém digitálním formátu [12].

knihovny“ poskytuje široké veřejnosti možnost položit stručný dotaz přes webové stránky, na který do 48 hodin odpoví krátkým seznamem knih, časopisů, i www stránek. Do této služby je zapojeno více než 90 českých knihoven a zastřešuje ji NK ČR [38].

Reprografické služby jsou uživatelům knihovny poskytovány samoobslužně i pracovníkem knihovny. Jedná se o kopie a rozmnoženiny knihovních jednotek, které lze zákazníkům zasílat také poštou nebo elektronicky. Služba je z důvodu vyšší nákladnosti poskytována za úplatu. V souladu s autorským zákonem mohou příjemci těchto služeb používat poskytnuté kopie pouze pro svoji potřebu bez možnosti dalšího šíření [26].

Rešeršní služby poskytují soupis literatury (bibliografie) z českých i zahraničních zdrojů na téma, které zákazník požaduje. Tyto služby jsou obvykle placené a lze je vyžádat jednorázově prostřednictvím objednávky nebo opakovaně prostřednictvím služby zajišťující aktualizované tematické rešerše – SDI (adresné rozšiřování informací) [26].

2.4.4 Přístup na internet

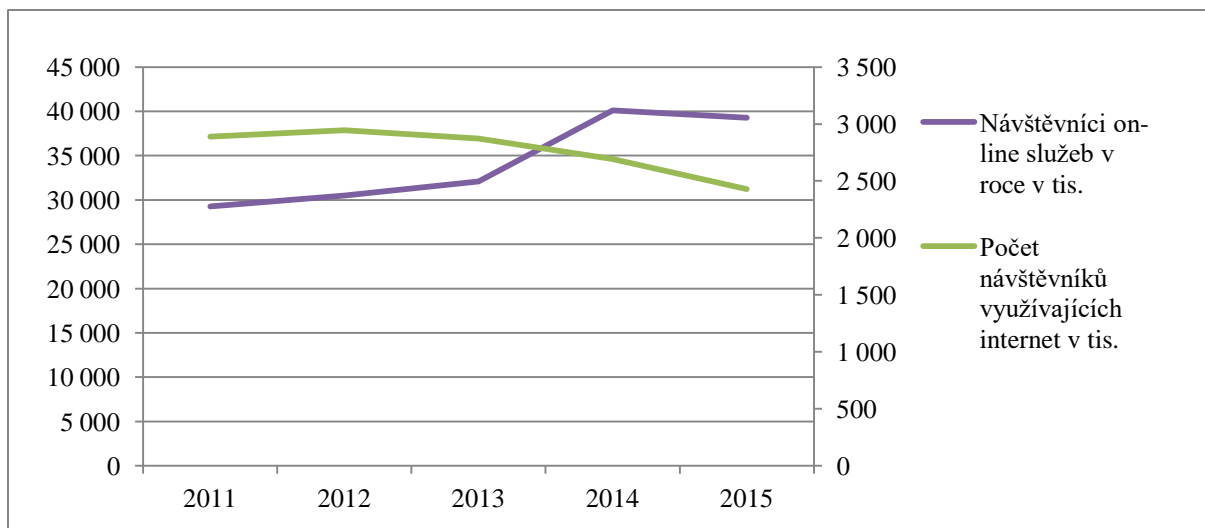
Veřejné knihovny nabízejí svým uživatelům přístup k internetu buď na vybraných počítačích nebo prostřednictvím bezdrátového připojení (wifi) v prostorách knihovny. Jak ukazuje Tabulka 3, z více než 11 milionů počítačů, které jsou návštěvníkům veřejných knihoven k dispozici, je přes 10 milionů z nich napojeno na internet [37].

Tabulka 3: Internetové služby ve veřejných knihovnách v letech 2010–2015

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Počet PC napojených na internet v tis.	10 395	10 669	10 801	10 776	10 549	10 495
Počet PC pro návštěvníky v tis.	11 513	11 735	11 749	11 806	11 503	11 392
Počet návštěvníků využívajících internet v tis.	2 931	2 890	2 944	2 871	2 691	2 429
Návštěvníci online služeb v roce v tis.	x	29 268	30 497	32 084	40 106	39 290

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [37]

Registrovaní čtenáři, ale i širší veřejnost může na počítačích vyhledávat informace v katalogích knihovny, licencovaných databázích, digitálních knihovnách a v dalších elektronických zdrojích. Neustále roste počet využívání elektronických dokumentů, jejich stahování a zobrazování. V souladu s Manifestem IFLA pro digitální knihovny zpřístupňují veřejné knihovny v ČR světové kulturní a vědecké dědictví bez rozdílu všem zájemcům. Propojují informační technologie se vzděláváním a kulturou do soudobého knihovního života [15].

Obrázek 2: Graf – počet uživatelů internetových služeb v ČR v letech 2011–2015

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [37]

Graf na Obrázku 2 znázorňuje klesající počet návštěvníků využívajících internet v prostorách veřejných knihoven (od roku 2011 do roku 2015 pokles o 461 tisíce návštěvníků) a naproti tomu stoupající trend služeb poskytovaných zájemcům online. Z pohodlí svého domova, z pracoviště, internetové kavárny či nádražní haly mohou lidé snadno vyhledávat v knihovních katalozích a digitálních knihovnách, rezervovat knihy, objednávat knihovní služby, klást dotazy [25]. Počet návštěvníků virtuálních služeb se v roce 2015 oproti roku 2011 navýšil o 10 022 tisíce. K největšímu meziročnímu nárůstu ve sledovaném období došlo v roce 2014 a to o 8 022 tis. návštěvníků. V roce 2015 byl i zde zaznamenán meziroční pokles, avšak pouze o 816 tis. návštěvníků online služeb [37].

3 FINANCOVÁNÍ KNIHOVEN

Veřejné knihovny jsou převážně financovány z veřejných zdrojů, především z rozpočtů svých zřizovatelů. Dalšími zdroji jejich příjmů mohou být finance ze státních dotačních programů, podpůrných zdrojů Evropské unie, nadačních fondů nebo darů fyzických či právnických osob [34]. Příjmy z vlastní činnosti veřejných knihoven tvoří jen malou část jejich celkových příjmů. Jedná se například o registrační poplatky, příjmy z půjčování knih ze zahraničí, z poskytování reprografických či kopírovacích služeb, ze sankčních plateb, z úroků nebo ze vstupů na kulturní akce pořádané knihovnami [38].

3.1 Veřejné knihovny jako organizační složky a příspěvkové organizace

Většina veřejných knihoven je zřizována jako příspěvková organizace (dále jen PO) nebo organizační složka (dále jen OS) státu, obcí a krajů. Účelem OS i PO není vytváření zisku. Při své činnosti se řídí zřizovací listinou a:

- zákonem č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích,
- zákonem č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů,
- zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích ve znění pozdějších předpisů,
- zákonem č. 129/2000 Sb., o krajích ve znění pozdějších předpisů,
- zákonem č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů.

OS státu (např. Národní lékařská knihovna) není právnickou osobou. Jednání, podle zvláštních právních předpisů, je jednáním státu. Pokud tak stanoví zákon nebo zvláštní právní předpis, je OS státu též účetní jednotkou [60]. **OS územního samosprávného celku** (např. Městská knihovna Pardubice-Dubina, Městská knihovna Horažďovice, Městská knihovna Svoboda nad Úpou) není účetní jednotkou a stejně jako OS státu nemá právní subjektivitu. OS je zřizována pro takové činnosti, které vyžadují jen malý počet zaměstnanců a jednoduché vybavení. OS nebývá vnitřně členěna a nevstupuje do složitých ekonomických či právních vztahů. Rozpočet knihovny, která je organizační složkou, je součástí rozpočtu jejího zřizovatele [59].

PO územně samosprávného celku (např. Krajská knihovna v Pardubicích, Městská knihovna Litomyšl, Městská knihovna Hlinsko) má, pro složitost a rozsah své činnosti, právní

subjektivitu a je zapsána v obchodním rejstříku. Vynaložené náklady na činnost PO jsou pokryty jen z malé části vlastními příjmy, proto je financována především z veřejných zdrojů, rozpočtu obce nebo kraje. **Zřizovací listina** obsahuje základní údaje, jako je název zřizovatele, název a sídlo PO, vymezení hlavního účelu a předmětu činnosti, vymezení majetku, práv a povinností PO, okruhů doplňkových činností a doby, na kterou je organizace zřízena. O svých PO musí vést zřizovatel evidenci a je také povinen oznamovat zákonem stanovené skutečnosti **Ústřednímu věstníku ČR**, který tyto údaje zveřejňuje [59].

PO hospodaří se svěřeným majetkem od svého zřizovatele, který zpravidla získávají bezúplatným převodem. Dále mohou nabývat majetek darem (jen se souhlasem zřizovatele), děděním nebo jiným způsobem dle rozhodnutí zřizovatele. S majetkem nakládají v rozsahu stanoveném zřizovací listinou. Všechny PO jsou povinny sestavovat **rozpočet**, jako plán výnosů a nákladů na rozpočtový rok a **střednědobý výhled** rozpočtu, jako plán výnosů a nákladů na nejméně 2 roky následující po roce, na který je sestavován rozpočet. Na základě rozpočtu a v návaznosti na výkony a potřeby poskytuje zřizovatel svým PO **příspěvek na provoz**, včetně odpisů a výdajů na opravy a údržbu. Zisk z **doplňkové činnosti** mohou PO použít jen ve prospěch své hlavní činnosti, pokud zřizovatel nestanoví jinak. PO hospodaří také se svými **vlastními fondy**, které jsou povinny tvořit. Jedná se o rezervní fond, fond investic, fond odměn a fond kulturních a sociálních potřeb (dále jen FKSP). PO územně samosprávného celku i **PO státu** (např. NK ČR, Moravská zemská knihovna v Brně) mají podobnou právní úpravu. PO státu musí svěřené prostředky i majetek využívat tím nejehospodárnějším způsobem a dodržovat určené finanční vztahy ke státnímu rozpočtu. Prostřednictvím státních PO vláda ČR zabezpečuje plnění svých cílů, programů a povinností [59], [60].

Jednou z méně častých, spíše výjimečných, právních forem veřejných knihoven je **obecně prospěšná společnost**. Příkladem může být Městská knihovna Náchod, obecně prospěšná společnost, založená Městem Náchod nebo Knihovna Václava Havla, o.p.s., založená Dagmar Havlovou, Miloslavem Petruskou a Karlem Schwarzenbergem. Hospodaří-li společnost se ziskem, musí ho použít na poskytování obecně prospěšných služeb, pro které byla založena. Od roku 2014, kdy byly obecně prospěšné společnosti novým občanským zákoníkem zrušeny, mohou stávající společnosti nadále fungovat a řídit se dosavadními předpisy, nebo mají možnost transformovat se na ústav, nadaci či nadační fond [61].

3.2 Státní dotační programy pro veřejné knihovny

MK ČR ze své kapitoly 334 státního rozpočtu přerozděluje finanční prostředky mezi jednotlivé kulturní subjekty (provoz příspěvkových organizací státu), poskytuje dotace územním rozpočtům (krajským úřadům a obcím na regionální kulturu), financuje činnosti muzeí a knihoven zřizovaných krajem apod. Výdaje kapitoly 334 dle schváleného státního rozpočtu na rok 2017 jsou zachyceny v Tabulce 4 a jsou ve výši téměř 12 726 milionů Kč, což představuje 0,97 % celkových výdajů státního rozpočtu na rok 2017. Výdaje na veřejné informační služby knihoven činí 60 mil. Kč, tj. 0,47 % celkových výdajů kapitoly 334 [63].

Tabulka 4: Ukazatele kapitoly 334 Ministerstvo kultury pro rok 2017

Specifické ukazatele - výdaje	V tis. Kč
Výdaje na výzkum, vývoj a inovace	518 042
Výdaje dle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi	3 366 719
Výdaje na zabezpečení plnění úkolů MK	322 579
Příspěvkové organizace zřízení MK	5 927 007
v tom: příspěvek na provoz PO	3 803 042
rozvoj a obnova materiálně technické základny státních kulturních zařízení	576 337
společné projekty spolufinancované z prostředků finančních mechanismů	10 000
kulturní dědictví ve vlastnictví státu, podporované evropskými fondy	537 627
Kulturní služby, podpora živého umění	742 278
v tom: kulturní aktivity	522 278
veřejné informační služby knihoven	60 000
Záchrana a obnova kulturních památek, veřejné služby muzeí	799 185
Podpora kultury národnostních menšin	32 700
Podpora rozvoje a obnovy materiálně technické základny region. kulturních zařízení	27 000
Státní fond kinematografie	990 358
Výdaje celkem	12 725 868

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [63]

Poskytování dotací veřejným knihovnám ze státního rozpočtu probíhá v souladu s **Koncepcí rozvoje knihoven ČR na léta 2017 – 2020** [53] (přijata Usnesením vlády ČR č. 1032 ze dne 23. 11. 2016) a řídí se nařízením vlády č. 288/2002 Sb. [41], kterým se stanoví pravidla poskytování dotací na podporu knihoven, ve znění pozdějších předpisů. Dotace jsou poskytovány pouze provozovatelům knihoven zapsaných do **evidence knihoven** (podle knihovního zákona), kteří nemají ke dni podání žádosti splatné závazky ve vztahu ke státnímu

rozpočtu, ke státním fondům nebo k rozpočtu územních samosprávních celků a splatné závazky pojistného na veřejné zdravotní pojištění, na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Dotace jsou poskytovány až do výše 70 % rozpočtovaných nákladů a mohou být použity pouze na účel uvedený v rozhodnutí o poskytnutí dotace. V žádosti žadatel o dotaci, mimo jiné, popisuje projekt, včetně termínu a místa jeho realizace a požadovanou výši dotace. V příloze k žádosti uvádí podrobný rozpočet projektu a výši finanční spoluúčasti provozovatele knihovny. Výběrová dotační řízení jsou každoročně vyhlášována MK ČR [32] pro tyto oblasti:

- na zavádění nových technologií v oblasti zajištění veřejných knihovnických a informačních služeb,
- na podporu propojení knihoven v síti,
- na zpracování informačních pramenů do elektronické podoby a jejich zpřístupnění,
- na doplnění knihovního fondu a jeho ochranu před nepříznivými vlivy prostředí,
- na zpřístupnění knihovních fondů pro občany se zdravotním postižením,
- na projekty v oblasti kulturní, výchovné a vzdělávací činnosti,
- na zabezpečení dalšího odborného vzdělávání pracovníků knihoven,
- na vybavení objektu knihovny zabezpečovacími a protipožárními systémy.

Pro rok 2017 vyhlásilo MK ČR výběrové dotační řízení „**Knihovna 21. století**“ pro provozovatele knihoven dle knihovního zákona, pro spolky dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a zájmová sdružení právnických osob dle zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů [14].

Tabulka 5: Dotace „Knihovna 21. století“ v letech 2010–2017

Rok	Počet žádostí	Požadavek na dotaci v tis. Kč	Poskytnuté dotace v tis. Kč
2010	193	3 959	1 910
2011	236	4 164	2 255
2012	246	3 981	1 700
2013	243	4 173	1 900
2014	213	4 423	2 445
2015	211	3 701	2 400
2016	212	4 868	2 635
2017	182	3 965	2 600

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [14]

Jeho hlavním účelem je knihovnická a informační činnost nebo jejich podpora s výjimkou příspěvkových organizací MK ČR. Tematické okruhy pro rok 2017 jsou: podpora práce s národnostními menšinami a integrace cizinců, podpora všeobecné dostupnosti knihovnických služeb pro občany se zdravotním postižením a kulturní, výchovná a vzdělávací činnost. Dotační řízení „Knihovna 21. století“ podporuje také práci dobrovolníků v knihovnách. Tabulka 5 ukazuje počty žádostí o dotaci, požadavky na dotaci a skutečně poskytnuté výše dotací v letech 2010–2017. Pro rok 2017 bylo hodnotitelskou komisí přijato 182 žádostí, posouzeno 174 projektů a mezi úspěšné žadatele rozděleno 2,6 milionů Kč. Důvody vyřazení žádostí o dotace byly převážně nesplnění podmínek dotačního řízení a pozdní vyúčtování dotace z minulého roku. Nebylo vyhověno žádostem, které směřovaly k běžnému doplňování či rozšiřování knižního fondu a nerespektovaly tak vyhlášená témata. Přidělená částka představuje maximálně 50 % celkových nákladů projektu a zbývajících minimálně 50 % musí žadatelé dofinancovat z vlastních zdrojů [14]. Další dotační titul „Česká knihovna“ vyhlašuje MK ČR společně s Moravskou zemskou knihovnou na podporu nákupu nekomerčních titulů české umělecké beletrie a děl literární vědy, kritiky a věd příbuzných určených pro veřejné a vybrané vysokoškolské knihovny [17].

Tabulka 6: Podprogramy VISK 2017

Rok 2017	Cíl podprogramu	Schválené projekty	Požadavky na dotaci v tis. Kč	Poskytnuté dotace v tis. Kč
VISK 1	Koordinační centrum programu VISK	9	5 776	5 320
VISK 2	Mimoškolní vzdělávání knihovníků	19	760	660
VISK 3	Informační centra veřejných knihoven - ICEKNI	317	25 324	20 145
VISK 4	Digitální knihovna a archiv pro inf. služby knihoven	v roce 2017 nevyhlášen		
VISK 5	Národní program retrospektivní konverze katalogů knihoven v ČR - RETROKON	28	4 077	3 665
VISK 6	Národní program digitálního zpřístupnění vzácných dokumentů Memoriae Mundi Series Bohemica	18	9 081	8 554
VISK 7	Národní program digitální zpřístupňování dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru - Kramerius	20	4 053	3 728
VISK 8A	Informační zdroje	1	2 717	2 659
VISK 8B	Jednotná informační brána a Centrální portál českých knihoven	9	11 723	10 793
VISK 9	Rozvoj Souborného katalogu a souboru národ. autorit	47	2 817	2 419
Celkem		468	66 328	57 943

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [54]

Z hlediska objemu poskytnutých financí je významným dotačním programem, který MK ČR každoročně vyhlašuje, program „**Veřejné informační služby knihoven**“ (dále jen VISK). Jeho základním cílem je inovace veřejných informačních služeb knihoven na bázi informačních technologií. VISK byl schválen usnesením vlády ČR ze dne 10. 4. 2000 č. 351, o Koncepci státní informační politiky ve vzdělávání. Obsahuje celkem 11 podprogramů, blíže představených v Tabulce 6. V roce 2017 odborná komise schválila 468 projektů, mezi které bylo rozděleno 57,9 milionů Kč. Dotace jsou poskytovány maximálně do výše 70 % rozpočtovaných nákladů na celý projekt [54].

Veřejné knihovny jsou podporovány dalšími programy. Příkladem je **NAKI** – „Program aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity“, který je vyhlašován formou veřejné soutěže MK ČR, nebo programy "Zpřístupňování výsledků výzkumu a vývoje české veřejnosti" a "Informační zdroje pro výzkum a vývoj", vyhlášené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) [17].

Veřejné knihovny, které vykonávají regionální funkce dle knihovního zákona a Metodického pokynu Ministerstva kultury k zajištění výkonu RF knihoven a jejich koordinaci na území ČR, získávaly zpočátku finanční prostředky centrálně z MK ČR. Od roku 2005, kdy vešla v platnost novela zákona o rozpočtovém určení daní, je výkon RF knihoven financován **z rozpočtů krajů**. Došlo tak k výraznému snížení finančních prostředků na tuto činnost, o jejichž výši nyní rozhodují krajsí zastupitelé. Od roku 2005 do roku 2015 zaznamenaly dotace na výkon RF pokles o 21,3 milionů Kč. To se negativně projevilo hned v několika krajích. V roce 2015 poskytly krajské samosprávy na regionální činnost knihoven dotaci ve výši 112,2 milionů Kč, což bylo o 4,2 milionů Kč více než v roce předchozím a klesající trend dotací se tak zastavil. Největšího navýšení 2 milionů Kč se po dlouhé době dočkal také Pardubický kraj, který patřil k nejméně financovaným krajům od roku 2010 [18].

3.3 Podpůrné zdroje Evropské unie pro veřejné knihovny

V programovém období 2014-2020 může ČR čerpat prostředky z Evropských strukturálních a investičních fondů ve výši 23,9 miliard eur. Finanční pomoc Evropské unie (dále jen EU) míří k podpoře hospodářského růstu členských zemí, regionální konkurenceschopnosti, environmentální udržitelnosti a snižování sociálních a ekonomických disparit mezi státy a regiony. Deset národních operačních programů tvoří rámec dotací, které jsou spolufinancovány z Fondů EU. Programy řídí příslušná ministerstva. Pro finanční podporu veřejných knihoven v ČR je podstatné, že jsou zohledňovány výzvy podle typologie území tak, aby se finanční prostředky dostaly i do malých obcí [9].

Klíčový je **Operační program Zaměstnanost**, řízený Ministerstvem práce a sociálních věcí, zabývající se zlepšením lidského kapitálu obyvatel a veřejné správy v ČR. To lze uskutečnit například podporou dalšího vzdělávání obyvatelstva v oblastech s lokální nezaměstnaností, podporou prorodinných opatření v obcích či podporou schopnosti pracovat s výpočetní technikou. Veřejné knihovny, jako komunitní informační centra obcí, mají možnost hlásit se do individuálních projektů a čerpat evropské dotace na podporu celoživotního vzdělávání a rozvoje čtenářské a počítačové gramotnosti [8].

Menším knihovnám je doporučováno spojovat se do výzev a vytvářet společné projekty pro větší území. Velkou oporou takovýmto knihovnám jsou registrované a certifikované grantové agentury – **místní akční skupiny**. Jejich regionální působnost zaručuje znalost místních specifik, snah, cílů a práce veřejných knihoven, které tak mohou lépe obhájit své projekty a na výzvy, vypisované místními akčními skupinami, dosáhnout [4].

Dne 11. března 2016 vyhlásilo Ministerstvo pro místní rozvoj ČR 25. výzvu „**Knihovny**“ (ukončení příjmu žádostí o podporu je 31. 12. 2017). Jedná se o podporu z **Integrovaného regionálního operačního programu** (dále jen IROP), specifického cíle 3.1 Zefektivnění prezentace, posílení ochrany a rozvoje kulturního dědictví. Tento program je spolufinancován z Evropského fondu pro regionální rozvoj v objemu 935 mil. Kč a ze státního rozpočtu ČR ve výši 165 mil. Kč. Program podporuje projekty zefektivnění ochrany a využívání knihovnických fondů a jejich zpřístupnění. V lednu roku 2017 byla v rámci IROP vyhlášena 68. výzva „**Zvyšování kvality a dostupnosti Infrastruktury pro vzdělávání a celoživotní učení - integrované projekty CLLD**“ k podávání žádostí o podporu dle prioritní osy Komunitně vedený místní rozvoj. Podporovány budou, mimo jiné, aktivity vedoucí k budování infrastruktury pro zájmové, neformální a celoživotní vzdělávání. Konkrétní náplní projektu mohou být stavební úpravy a pořízení vybavení odborných učeben za účelem zvýšení kvality vzdělávání a celoživotního učení, které také poskytují veřejné knihovny [10].

Jako příklad financování veřejných knihoven ČR z evropských zdrojů uveďme již ukončený projekt **Národní digitální knihovna**, jehož nositelem je NK ČR a partnerem Moravská zemská knihovna v Brně. Projekt, jehož celkový rozpočet se blížil částce 300 mil. Kč, byl z 85 % financován z Evropského fondu pro regionální rozvoj a z 15 % ze státního rozpočtu ČR. Díky tomuto projektu bylo zdigitalizováno přes 100 tisíc ohrožených literárních děl, čítajících cca 26 milionů stran. Započatá digitalizace pokračuje i po ukončení projektu [34].

3.4 Další zdroje financování veřejných knihoven

Dalším zdrojem financování veřejných knihoven je finanční mechanismus **Evropského hospodářského prostoru a Norské fondy**. Nečlenské státy EU a zároveň členské státy EHP, Norsko, Island a Lichtenštejnsko jsou poskytovatelé podpory, kterou ČR využívá již od roku 2004. Hlavním cílem fondů je snižování sociálních a ekonomických rozdílů v Evropě s důrazem na sdílení a výměnu zkušeností mezi dárci a příjemci. ČR čerpá v současnosti v rámci druhého grantového období přibližně 3,5 mld. Kč. Ministerstvo financí koordinuje většinu programů ve spolupráci s příslušnými rezortními ministerstvy a s vládními institucemi z Norska [7].

Veřejné knihovny mohou získávat transfery od různých veřejnoprávních institucí, fyzických a právnických osob a nadačních fondů. Například NK ČR se aktivně zapojila do projektu výzkumu, vývoje a inovací, který financuje Akademie věd ČR, v.v.i. (dále jen AV ČR). Finanční prostředky v roce 2016 získala také od MŠMT, Nadace českého hudebního fondu, Ústavu překladu v Rusku nebo soukromého dáorce. Kromě finančních podpor získávají knihovny od dárců podporu materiální, především v podobě knih a dalších tiskovin. NK ČR získala v roce 2016 darem 3 033 domácích titulů a 4 037 zahraničních dokumentů od 40 dárců (např. čínský Státní úřad pro rozhlas, film a televizi, indický velvyslanec Krishan Kumar, Akademická knihovna Lotyšské republiky, Lotyšská národní knihovna, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Gallery Silver Planning Ósaka, Japonsko, Sudetendeutsches Institut Mnichov, Německo) [39].

4 HOSPODAŘENÍ KNIHOVEN

V následující části je představeno hospodaření veřejných knihoven na konkrétních příkladech. Jedná se o NK ČR, která je vybrána jako zástupce státní příspěvkové organizace a o Městskou knihovnu Chrudim, která je příspěvkovou organizací územně samosprávného celku Města Chrudim. NK ČR zveřejňuje na svých webových stránkách výroční zprávy a finanční výkazy, z kterých jsou údaje pro tuto práci především čerpány. Údaje o hospodaření Městské knihovny Chrudim jsou čerpány z veřejně dostupných sbírek listin, účetních výkazů, zapůjčených interních dokumentů a osobní konzultace.

4.1 Národní knihovna České republiky

NK ČR je státní příspěvkovou organizací, řízenou přímo MK ČR (viz také kapitola 2.3 Druhy knihoven a jejich zřizovatelé). Statutárním orgánem je generální ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr kultury. V souladu s kulturní politikou ČR, zřizovací listinou a organizačním řádem nabízí širokou škálu služeb. Jedná se o prezenční i absenční půjčování knihovních jednotek a přenosných čtecích zařízení, meziknihovní služby, poradenské a informační služby, referenční, rešeršní a reprografické služby, zhotovování elektronických kopií, zpřístupnění internetu, školení, exkurze, konzultační služby. Poskytuje služby zdravotně znevýhodněným občanům a pořádá různé kulturní a odborné akce. NK ČR je výzkumnou organizací [38].

NK ČR rozšiřuje své fondy každoročně o 90 tisíc titulů, celkový počet knihovních jednotek v roce 2016 přesahoval 7 milionů. V tomto roce knihovna evidovala více než 570 tisíc výpůjček, registrovala 26 tisíc čtenářů a navštívilo ji přes 700 tisíc uživatelů. Z prostoru mimo knihovnu využilo online služeb téměř 8 milionů návštěvníků. Knihovna disponuje 499 studijními místy. Ze 72 počítačů, které jsou veřejnosti k dispozici, je 29 napojeno na internet [39].

4.1.1 Majetek a financování Národní knihovny České republiky

NK ČR se při hospodaření s majetkem řídí především zákonem č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích (§ 54–58a) [64], zvláštními právními předpisy o hospodaření s majetkem ČR a zákonem č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů [60] (blíže v kapitole 3.1 Veřejné knihovny jako organizační složky a příspěvkové organizace). Majetek, který se stává majetkem státu, může PO nabývat pouze k naplnění účelu a k zabezpečení činností, pro které

je zřízena. Zřizovatel stanovuje finanční vztahy, v rámci kterých může NK ČR hospodařit. NK ČR hospodaří s peněžními prostředky přijatými ze státního rozpočtu a z jiných územních rozpočtů, peněžními prostředky získanými z hlavní a jiné činnosti, s prostředky svých fondů a peněžními dary od právnických i fyzických osob. Přijímá finance z rozpočtu EU, z finančního mechanismu Evropského hospodářského prostoru, Norských fondů, z programu švýcarsko-české spolupráce a z Národního fondu [40].

Součástí zřizovací listiny je soupis nemovitého a movitého majetku a knihovních fondů, které jsou NK ČR svěřeny. NK ČR může tento majetek přenechat do užívání právnické nebo fyzické osobě, není-li to v rozporu s jejím kulturním posláním a jen v mezích příslušných právních předpisů. Knihovní fond může zapůjčit na výstavy a další akce, pokud zabezpečí jeho faktickou i právní ochranu. NK ČR pro svoji činnost využívá několik depozitních skladů v Neratovicích a Nučicích, Centrální depozitář v Hostivaři včetně pozemků a národní kulturní památku – budovu knihovny Klementina č. p. 190 a č. p. 1040, Praha - Staré Město, včetně pozemků. Hlavní sídlo, Klementinum, prochází již od roku 2010 rozsáhlou rekonstrukcí za stálého chodu knihovny. Součástí movitých věcí jsou i umělecká díla a předměty [40].

4.1.2 Hospodaření Národní knihovny České republiky

V následující části jsou sledovány náklady, výnosy a výsledky hospodaření NK ČR v letech 2011-2016. Hlavní činností NK ČR je, dle zřizovací listiny [40], získávání, zpracování uchování a správa domácích a zahraničních dokumentů, které knihovna zpřístupňuje veřejnosti a dbá o jejich ochranu. Vedle hlavní činnosti, pro kterou byla NK ČR zřízena, vykonává knihovna v rozsahu využití své volné kapacity, také činnost hospodářkou (jiná činnost). Tou je prodej upomínkových předmětů propagující předmět činnosti a pořizování rozmnoženin, které nesouvisí s poskytováním veřejných a informačních služeb. Přestože jiná činnost knihovny tvoří jen velmi malou část nákladů a výnosů, je v této práci uvedena z důvodu jejího výrazného podílu na hospodářském výsledku organizace v letech 2013–2015 [40].

Z Tabulky 7 je patrné, že **největší nákladovou položkou** (36–41 % veškerých nákladů) NK ČR jsou mzdy a s nimi spojené náklady na sociální a zdravotní pojištění, zákonné pojištění odpovědnosti zaměstnavatele a příspěvek na stravování. Meziroční nárůst těchto nákladů je dán zvyšujícím se počtem zaměstnanců i zákonným navyšováním mzdových tarifů. Zřizovatelem stanovený limit zaměstnanců pro rok 2016 činil 475 pracovníků, ale přepočtený počet zaměstnanců byl jen 454,5. Dle slov generálního ředitele PhDr. Petra Kroupy, chyběly na další pracovníky finanční prostředky. Vzhledem k tomu, že průměrný hrubý plat

zaměstnanců knihovny 23.796 Kč je výrazně nižší než udávají statistiky průměrných platů v ČR a že více než polovina zaměstnanců musí mít vysokoškolské vzdělání, není organizace konkurenceschopná na trhu práce [39].

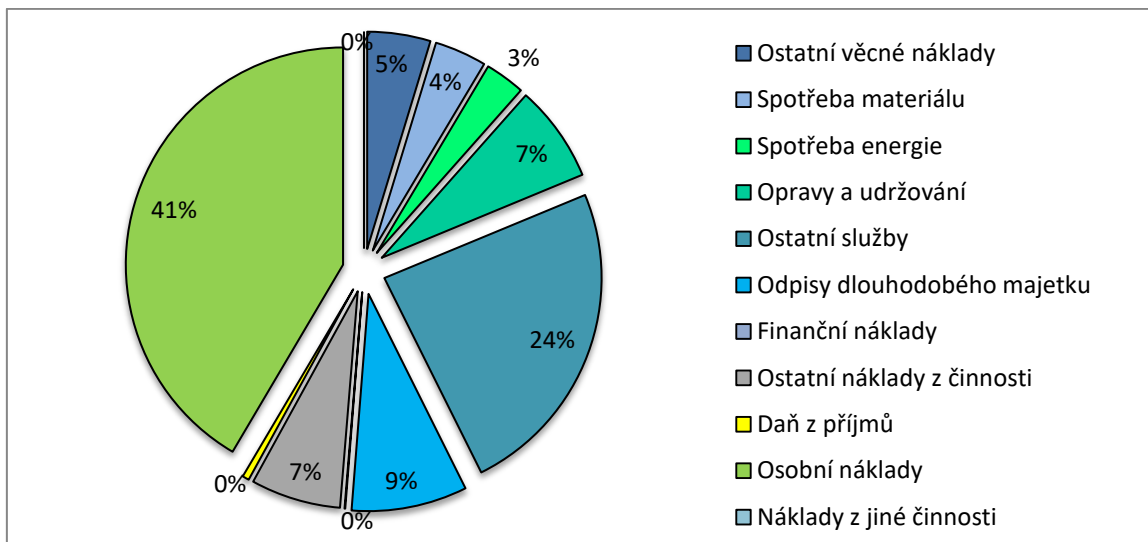
Tabulka 7: Náklady Národní knihovny ČR v letech 2011–2016

Struktura nákladů	Náklady v tis. Kč					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Věcné náklady	236 258	191 667	311 098	259 035	284 242	276 283
v tom: spotřeba materiálu	26 749	19 289	21 044	20 198	18 034	18 246
spotřeba energie	14 818	16 909	19 090	15 973	16 869	14 064
opravy a udržování	30 369	11 898	43 516	13 827	58 266	34 055
ostatní služby	104 295	76 428	110 468	114 326	96 936	112 817
odpisy dlouhodobého majetku	20 409	26 231	34 957	39 061	42 460	40 669
finanční náklady	564	186	532	263	468	254
ostatní náklady z činnosti	30 837	30 466	34 556	34 188	33 178	31 614
daň z příjmů	1 424	2 281	2 115	1 954	2 653	2 345
Osobní náklady	166 243	169 838	176 983	185 162	194 102	196 056
Náklady z jiné činnosti	120	67	67	77	12	1
Celkem	402 621	361 572	488 148	444 274	478 356	472 340

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [39]

Z věcných nákladů je největší položka „ostatní služby“ (21–26 % celkových nákladů), na kterou jsou účtovány poplatky za online přístupy, poplatky za služby spojené s výpočetní technikou, služby tiskařské a grafické apod. Výše položky „opravy a udržování“ kolísá podle postupujících oprav Klementina od 3 do 12 % celkových nákladů. Položka „odpisy dlouhodobého majetku“ činí 5–9 % celkových nákladů. Na položku „ostatní náklady z činnosti“ (8 % celkových nákladů) jsou převážně účtovány licenční poplatky a poplatky za autorská práva. Prostřednictvím rozpočtu NK ČR financuje MK ČR licence a autorské poplatky za veškeré bezplatné půjčování v knihovnách, které jsou evidovány v seznamu knihoven dle knihovního zákona [58]. Položka „spotřeba materiálu“ činila v těchto letech 4–7 % nákladů NK ČR. Tato položka je ze tří čtvrtin tvořena **akvizicí**, tj. doplňováním knihovního fondu. NK ČR nákupem nových tiskovin doplňuje svůj knihovní fond přibližně jen z 5 %. Hlavním akvizičním zdrojem jsou pro ni povinné výtisky. Náklady na energie tvoří 4–5 % celkových nákladů. Finančními náklady knihovny jsou kurzové ztráty. Náklady z jiné činnosti sestávají z osobních a věcných nákladů, které NK ČR vynaloží v souvislosti s touto činností (popsáno v 1. odstavci této kapitoly) [22], [39].

Náklady NK ČR v procentuálním složení za poslední sledovaný rok 2016 jsou uspořádány v grafu – Obrázek 3. Podobně jako v předchozích letech představují osobní náklady přes 40 % celkových nákladů. Následují ostatní služby, které v tomto roce tvoří 24 % celkových nákladů organizace [39].

Obrázek 3: Graf – procentuální složení nákladů NK ČR v roce 2016

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [39]

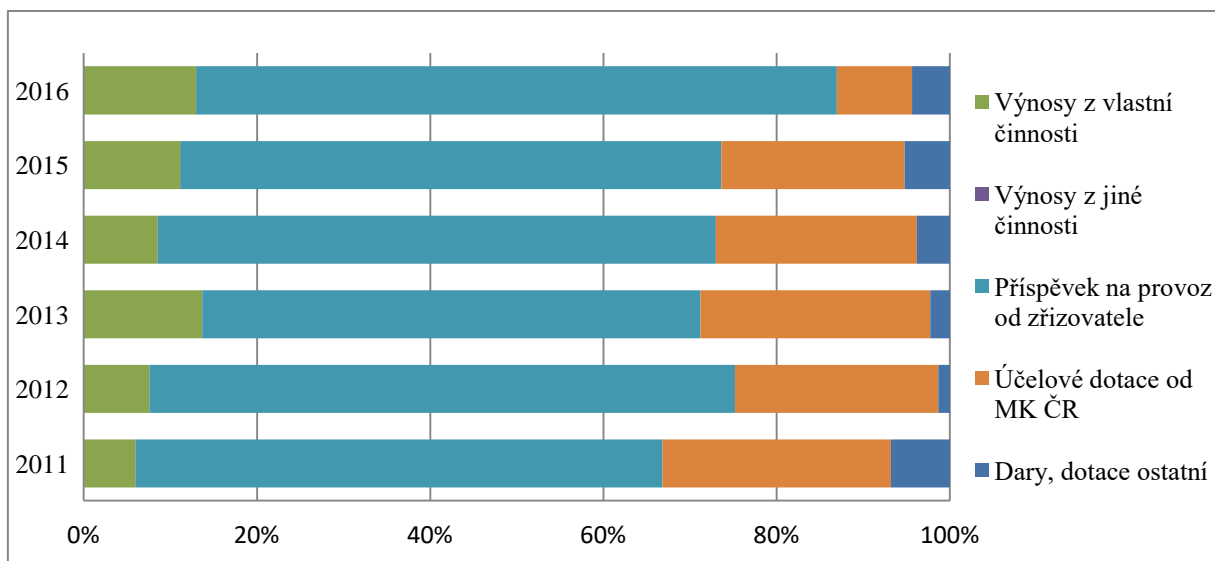
Dále jsou sledovány výnosy NK ČR. Z Tabulky 8 lze vysledovat, že významnou položku z hlediska **výnosů z vlastní činnosti** tvoří „výnosy z pronájmů“. NK ČR pronajímá soukromým nájemcům Zrcadloovou kapli (pořádání svatebních obřadů), Divadelní nádvoří, barokní prohlídkové trasy, kavárnu a další nebytové prostory komplexu Klementina a areálu Nučice. Na položku „výnosy z prodeje služeb“ jsou účtovány registrační poplatky, příjmy z půjčování knih ze zahraničí, z poskytování reprografických či kopírovacích služeb, ze sankčních plateb, ze vstupů na kulturní akce pořádané knihovnami a další platby za zpoplatněné služby. Mezi prodávané výrobky patří sborníky, příručky, studie, bibliografie, propagační materiály, periodika apod., které knihovna sama vydává. Peněžní fondy byly čerpány v souladu se zákonem č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů. V roce 2016 byl například čerpán fond reprodukce majetku ve výši 22 960 tis. Kč a fond odměn ve výši 1 tis. Kč. Mezi „ostatní výnosy z činnosti“ řadí NK ČR např. fakturovaná plnění členům konsorcia v rámci projektu MŠMT LR1308 „Národní knihovna ČR – rozvoj informační infrastruktury VaVaI pro humanitní obory“. V roce 2016 je patrný i nárůst finančních výnosů. Obvykle se jedná pouze o výnosy z kurzových rozdílů, v tomto roce je zde však zaúčtováno i prominutí daně a posečkání s úhradou daně od finančního úřadu [22], [39].

Tabulka 8: Výnosy Národní knihovny ČR v letech 2011–2016

Struktura výnosů	Výnosy v tis. Kč					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Výnosy z vlastní činnosti	24 015	27 405	66 759	37 927	53 452	61 685
v tom: výnosy z prodeje vl. výrobků	463	407	444	426	417	352
výnosy z prodeje služeb	6 185	5 579	5 104	5 138	6 171	4 699
výnosy z pronájmů	8 745	13 615	11 784	11 861	15 344	13 524
čerpání fondů	6 562	7 397	16 396	16 031	23 054	22 961
ostatní výnosy z činnosti	2 196	210	32 402	4 055	8 054	7 682
finanční výnosy	71	131	36	122	27	12 399
Príspevek na provoz od zřizovatele	245 012	244 784	280 730	286 290	298 543	350 988
Účelové dotace od MK ČR	106 405	84 888	129 527	102 958	101 444	41 078
Dary, dotace ostatní	27 419	4 875	11 066	17 022	24 906	20 816
Výnosy z jiné činnosti	137	115	202	80	49	77
Celkem	402 988	362 067	488 284	444 277	478 394	474 644

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [39]

Výnosy NK ČR jsou téměř z 90 % tvořeny **transfery z veřejných zdrojů**, pouze přibližně 10 % činí výnosy z vlastní činnosti organizace včetně použití peněžních fondů. Obrázek 3 ukazuje procentuální zastoupení výnosů z vlastní a jiné činnosti, příspěvek na provoz od zřizovatele, účelové neinvestiční dotace od MK ČR (např. na výzkumné projekty, programy péče o kulturní památky) a další dotace a dary od MŠMT, AV ČR, Ústavu pro studium totalitních režimů, z programů EU a EHP, Norských fondů, z Fondu Russkij mir apod. [39].

Obrázek 4: Graf – procentuální složení výnosů NK ČR v letech 2011–2016

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [39]

Dalším zdrojem financování NK ČR jsou účelové investiční dotace od MK ČR na pořízení dlouhodobého majetku. Tabulka 9 ukazuje výše investičních dotací v letech 2011–2016. Tyto investiční prostředky byly použity v souladu s určením např. na rekonstrukci a rozvoj stávající části depozitáře v Hostivaři, části Klementina, obnovu a rozšíření systémové infrastruktury, nové interiéry a mobiliář, projekt Vytvoření Národní digitální knihovny, program VISK nebo na doplnění fondu reprodukce majetku NK ČR [39].

Tabulka 9: Investiční účelové dotace od MK ČR v letech 2011–2016

Rok	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Investiční prostředky v tis. Kč	144 331	596 401	186 169	42 960	107 937	128 949

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [39]

Výsledky hospodaření po zdanění v letech 2011–2016 jsou zobrazeny v Tabulce 10. NK ČR používá k dosažení vyrovnaného výsledku hospodaření prostředky peněžních fondů, a to rezervního fondu na úhradu provozních nákladů nezajištěných vlastními výnosy nebo příspěvkem MK ČR, fondu reprodukce majetku jako doplňkového zdroje financování oprav, údržby a pořízení drobného majetku a prostředky z fondu odměn na překročení limitu platů zaměstnanců a úhradu ostatních osobních nákladů. Více než dvou milionový kladný výsledek hospodaření v roce 2016, který výrazně převyšuje výsledky hospodaření předchozích let, byl způsoben zejména nižšími náklady NK ČR, které oproti předchozímu roku poklesly o 6 milionů Kč [39].

Tabulka 10: Výsledek hospodaření Národní knihovny v ČR v letech 2011–2016

Rok	Výsledek hospodaření po zdanění v tis. Kč		
	Hlavní činnost	Jiná činnost	Celkem
2011	350	17	367
2012	447	48	495
2013	0	135	135
2014	0	3	3
2015	1	37	38
2016	2 228	76	2 304

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [39]

NK ČR je stejně jako ostatní veřejné knihovny při zajišťování účelu, pro který byla zřízena, závislá na veřejných zdrojích, především příspěvku na provoz od zřizovatele a účelových investičních a neinvestičních dotacích. Svojí vlastní a jinou hospodářskou činností není schopna zabezpečit hlavní činnost, pro kterou byla zřízena.

4.2 Městská knihovna Chrudim

Na příkladu Městské knihovny Chrudim (dále jen Městská knihovna) lze předvést financování a hospodaření regionálních knihoven, které jsou zřizovány obcemi jako příspěvkové organizace. Městská knihovna je veřejnou universální knihovnou s půjčovnami, studovnami a pobočkami. Zabezpečuje všeobecný a rovný přístup všem občanům a institucím k informacím a kulturním hodnotám obsažených ve fondech knihovny. Městská knihovna spolupracuje s právníky osobami v rozsahu vymezeném předmětem činnosti, pořádá kulturně-výchovné akce, vydává neperiodické tiskoviny i periodický tisk [23]. Z pověření Krajské knihovny v Pardubicích vykonává Městská knihovna RF pro veřejné knihovny na území okresu Chrudim. Jedná se o 75 neprofesionálních⁷ (dobrovolných) knihoven a 11 profesionálních. Tato činnost je hrazena z dotace Pardubického kraje. V rámci výkonu RF Městská knihovna zajišťuje metodickou a konzultační činnost, tvorbu a distribuci výměnných souborů, pomoc při revizi a aktualizaci fondů obecních knihoven. Pořádá porady a vzdělávací semináře [31].

Statutárním orgánem Městské knihovny je ředitel, který je za svou činnost odpovědný Radě města Chrudim. Ta za město Chrudim, jako zřizovatele, plní své povinnosti ve vztahu k Městské knihovně. Odbor školství a kultury města zajišťuje realizaci záměrů zřizovatele této PO [20]. V roce 2016 Městská knihovna evidovala 4 480 registrovaných čtenářů, uskutečnila 169 822 výpůjček, navštívilo ji celkem 66 005 osob. Její knižní fond čítá 178 531 titulů [21].

4.2.1 Majetek a financování Městské knihovny Chrudim

Movité majetek, který je ve vlastnictví města Chrudim, byl Městské knihovně předán do správy k vlastnímu hospodářskému využití na základě inventurního soupisu. Smlouvou o výpůjčce předalo město Chrudim do bezplatného užívání Městské knihovně nemovité majetek. Jedná se o budovy nebo části budov, ve kterých Městská knihovna a její pobočky provozují svoji činnost. Opravy, údržba a revize svěřeného majetku jsou prováděny, na základě písemné žádosti PO, městem Chrudim v rozsahu schváleného rozpočtu [23].

Městská knihovna se při svém finančním hospodaření řídí především zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích [65], zákonem č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů [59] a zřizovací listinou [23] vydanou městem Chrudim. Hospodaří s finančními prostředky

⁷ Neprofesionální knihovny – základní knihovny provozované obcemi s pracovním úvazkem knihovníka do 15 hodin týdně [16].

získanými z vlastní činnosti, s prostředky přijatými od zřizovatele, ze státního rozpočtu a z jiných veřejných rozpočtů, s peněžními dary od fyzických i právnických osob. Městská knihovna je povinna vést účetnictví, provádět inventarizaci majetku a závazků, zpracovávat rozpočet nákladů a výnosů na příslušný rok, který vychází ze střednědobého výhledu (více v kapitole 3.1 Veřejné knihovny jako organizační složky a příspěvkové organizace). Zřizovatel stanovuje pro příspěvkovou organizaci **závazný finanční vztah**. Ten je tvořen závaznými ukazateli (neinvestiční příspěvek na provoz, příspěvek na investice, hospodářský výsledek a odvod zřizovateli) a dalšími ukazateli (limit mzdových prostředků, odvod z odpisů a odvod při porušení rozpočtové kázně) [20].

4.2.2 Hospodaření Městské knihovny Chrudim

Městská knihovna hospodaří podle svého rozpočtu, který je vždy sestaven jako vyrovnaný. Výsledky hospodaření, náklady a výnosy příspěvkové organizace v letech 2011–2016 lze sledovat v této kapitole. Z Tabulky 11, která představuje strukturu nákladů Městské knihovny, vyplývá, že **největší nákladovou položkou**, stejně jako v případě NK ČR, jsou osobní náklady (65–69 % celkových nákladů), tj. mzdové náklady a s tím související odvody na zákonné sociální a zdravotní pojištění, zákonné pojištění odpovědnosti zaměstnavatele a příspěvek zaměstnancům na stravování. Organizace přispívá 41,5 % hodnoty stravenky, z FKSP je hrazeno 24 % a zbylých 34,5 % si hradí zaměstnanci. V Městské knihovně bylo k 31. 12. 2016 zaměstnáno 23 pracovníků, tj. 21 přepočtených. Druhým největším nákladem je položka „spotřeba materiálu“ (12–20 % celkových nákladů), která je přibližně z 90 % tvořena výdaji za nákup knih, periodik a zvukových nosičů. Dále je tato položka tvořena např. spotřebou kancelářského materiálu, úklidových prostředků, fólií na obalování knih [21], [23].

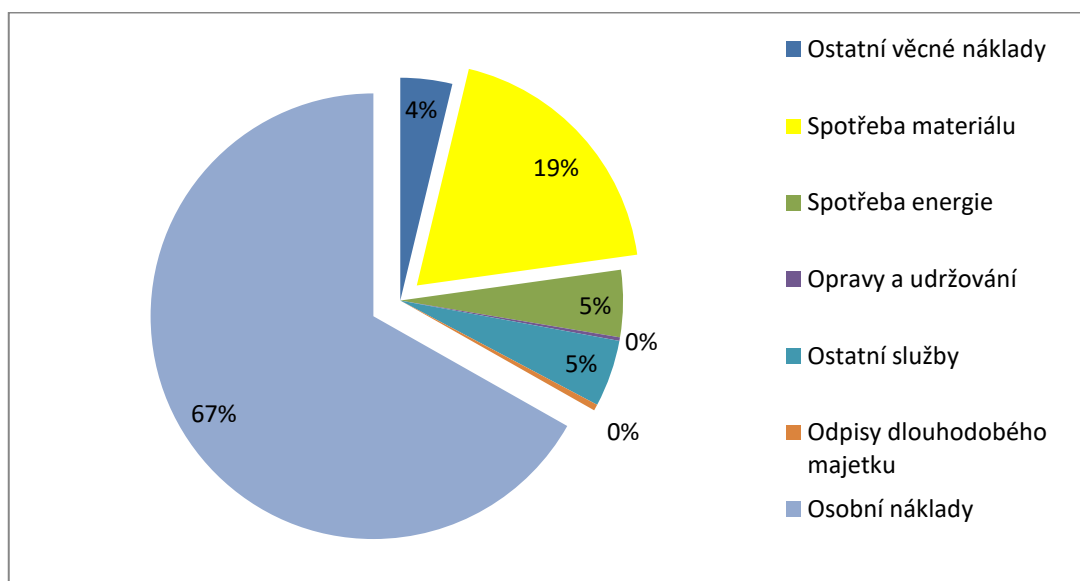
Tabulka 11: Náklady Městské knihovny Chrudim v letech 2011–2016

Struktura nákladů	Náklady v tis. Kč					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Věcné náklady	3 449	3 525	3 152	3 042	3 511	3 622
v tom: spotřeba materiálu	2 057	1 268	1 401	1 562	1 798	2 076
spotřeba energie	521	527	650	679	570	530
opravy a udržování	32	21	25	15	46	28
ostatní služby	640	770	599	567	533	529
odpisy dlouhodobého majetku	50	27	56	55	55	49
Osobní náklady	6 819	6 657	6 834	6 852	7 026	7 288
Celkem	10 268	10 182	9 986	9 894	10 537	10 910

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [23]

Náklady Městské knihovny jsou dále tvořeny položkou „spotřeba energie“, která kolísá vlivem změn dodavatelů energií a teplotních rozdílů topných sezón. Na základě energetického auditu zpracovaného pro Město Chrudim v roce 2014 dochází již v roce 2015 k viditelným úsporám. Položka „ostatní služby“ zahrnuje např. dopravné (rozvážení knih – výkon RF), drobné služby (fotografování akcí, služby požární ochrany a bezpečnosti práce), poplatky za meziknihovní služby, poštovné, telefonní služby, bankovní poplatky, služby informačních techniků, živelné pojištění, školení a poplatky za internet. Odpisování dlouhodobého majetku je prováděno v souladu se schváleným odpisovým plánem a příslušnou směrnicí Města Chrudim. Městská knihovna vede analytickou evidenci nákladů, které jsou spojené s výkonem RF. Náklady Městské knihovny až do roku 2014 klesaly (od roku 2011 pokles o 374 tis. Kč). Teprve v roce 2015 stouply meziročně o 643 tis. Kč a v roce 2016 stouply meziročně o 373 tis. Kč [21], [23].

Z Obrázku 5 je zřetelné, že největší nákladovou položkou Městské knihovny v roce 2016, stejně jako v předchozích letech, jsou osobní náklady. Na druhém místě jsou náklady na spotřebu materiálu, které byly v tomto roce z 94 % (1 941 tis. Kč) tvořeny výdaji na akviziční činnost [21], [23].

Obrázek 5: Graf – procentuální složení nákladů Městské knihovny Chrudim v roce 2016

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [23]

Strukturu výnosů Městské knihovny představuje Tabulka 12. Výnosy vybraných ústředních vládních institucí z transferů jsou tvořeny především **neinvestičními příspěvky na provoz od zřizovatele** (více než 80 % celkových výnosů), které jsou rozpočtovány tak, aby v součtu s výnosy z vlastní činnosti pokryly celkové náklady knihovny. Město Chrudim

poskytuje tyto příspěvky knihovně měsíčně ve výši jedné dvanáctiny rozpočtované částky. Další část transferů tvoří **dotace na výkon regionálních funkcí** od Pardubického kraje (8–12 % celkových výnosů) [23].

Tabulka 12: Výnosy Městské knihovny Chrudim v letech 2011–2016

Struktura výnosů	Výnosy v tis. Kč					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Výnosy z vlastní činnosti	672	595	684	528	564	614
v tom: výnosy z prodeje služeb	558	537	478	493	464	483
čerpání fondů	22	10	169	14	15	10
ostatní výnosy z činnosti	83	39	33	19	84	120
finanční výnosy	9	9	4	2	1	1
Výnosy ústř. vládních institucí z transferů	9 606	9 588	9 302	9 406	10 270	10 426
v tom: příspěvek na provoz od zřizovatele	8 378	8 350	8 437	8 541	8 940	9 080
dotace na regionální funkci knihoven	1 228	865	865	865	1 330	1 346
dotace od obcí	0	0	45	84	74	72
dotace ostatní	0	373	0	0	0	0
Celkem	10 278	10 183	9 986	9 934	10 834	11 040

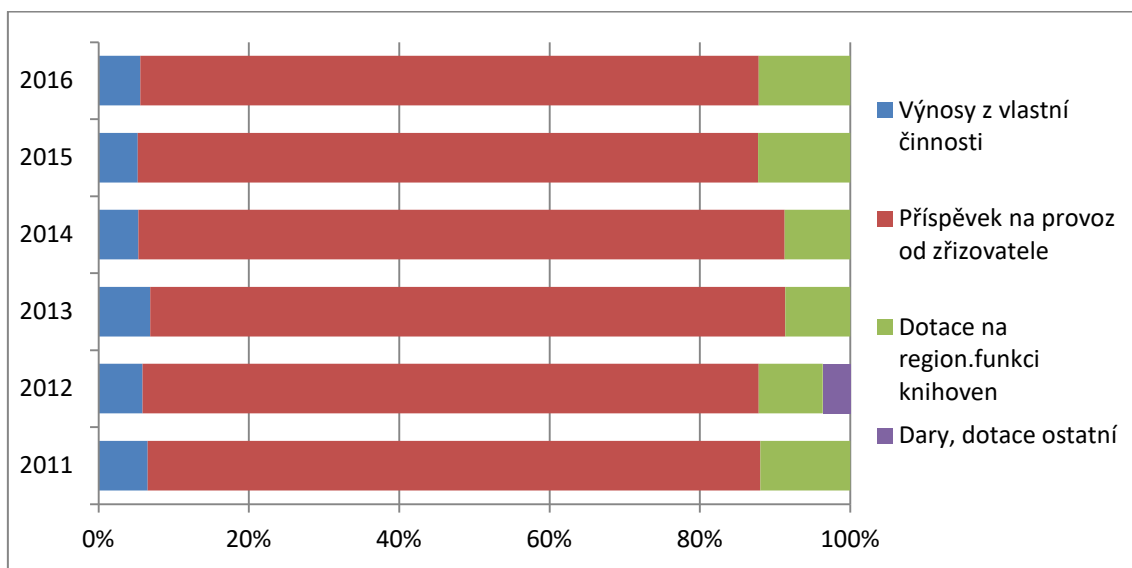
Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [23]

Městská knihovna získává finanční prostředky také od obcí, kterým poskytuje regionální pomoc na základě smluv o sdružování finančních prostředků na nákup výměnného knižního fondu. V roce 2012 byla Městské knihovně přidělena dotace od MK ČR v rámci programu VISK 3 ve výši 459 tis. Kč na změnu automatizovaného knihovnického systému (Clavius), která se skládala z neinvestiční dotace ve výši 373 tis. Kč a investiční účelové dotace ve výši 86 tis. Kč. Ve sledovaném období jinou investiční dotací knihovna nečerpala [21].

Největší položkou ve výnosech z vlastní činnosti jsou „výnosy z prodeje služeb“ (70–90 % těchto výnosů) obsahující tržby za zpoplatněné služby a registrační poplatky. Výše položky „ostatní výnosy z činnosti“ je závislá na odhadu spotřeby energií (dohadné položky), který se liší podle data vyúčtování (změny dodavatelů = změny fakturačních období). Dále jsou na tuto položku účtovány příjmy z kopírování, poplatky za ztráty knih, příjmy z prodeje vyřazených knih nebo starého papíru. Každoročně Městská knihovna obdrží dar od společnosti Elektrárny Opatovice, a.s. ve výši 10–14 tis. Kč, který používá na úhradu nákladů spojených s prázdninovými aktivitami pro děti a mládež. Využití tohoto daru je promítnuto v položce „čerpání fondů“. Městská knihovna hospodáří s peněžními fondy: fond investic, rezervní fond, fond odměn a FKSP. Zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, stanoví pravidla pro odvody finančních prostředků do těchto fondů

a způsoby jejich čerpání [59]. V roce 2013 byl mimořádně použit rezervní fond k časovému překlenutí dočasného nesouladu mezi výnosy a náklady ve výši 98 tis. Kč a fond odměn na pokrytí odměn zaměstnanců knihovny ve výši 43 tis. Kč [21].

Výnosy Městské knihovny Chrudim jsou téměř z 90 % tvořeny, stejně jako výnosy NK ČR, **transfery z veřejných zdrojů**. Obrázek 3 ukazuje procentuální složení výnosů Městské knihovny za posledních 6 let. Pouze necelých 10 % výnosů tvoří vlastní činnost organizace [23].

Obrázek 6: Graf – procentuální složení výnosů Městské knihovny Chrudim v letech 2011–2016

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [21],[23]

Tabulka 13 srovnává výsledky hospodaření v letech 2011–2016. Nárůst zisku od roku 2014 je způsoben především vyššími příspěvků od zřizovatele a většími dotacemi na výkon RF [23].

Tabulka 13: Výsledky hospodaření Městské knihovny Chrudim v letech 2011–2016

Rok	Výsledek hospodaření v tis. Kč
2011	8
2012	1
2013	0
2014	42
2015	297
2016	130

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [23]

Zlepšený výsledek hospodaření je základem hmotné stimulace PO. Jedná se o účetní zisk zjištěný jako rozdíl výnosů a nákladů účtové třídy 6 a 5, který organizace, po případném

pokrytí ztráty minulých let, přiděluje do svých peněžních fondů. Rozdělený zisk, schválený Radou města Chrudim v rámci roční účetní závěrky, může organizace využít pro svoji činnost v dalších letech [20]. V roce 2016 bylo navrženo přidělení 123 tis. Kč do rezervního fondu. Dotace na výkon RF jsou vždy vyčerpány a Pardubickému kraji podrobně vyúčtovány [21]. Z uvedeného vyplývá, že Městská knihovna není schopna vlastní hospodářskou činností zabezpečit chod organizace a splnit účel, pro který byla zřízena. Je proto závislá na poskytnutých veřejných prostředcích.

4.3 Zhodnocení hospodaření knihoven

V této kapitole bude zhodnoceno hospodaření obou sledovaných knihoven. Na základě veřejně přístupných dat, osobní a mailové konzultace s pracovníky knihoven a interních dokladů obou institucí byly shromážděny údaje o jejich nákladech, výnosech a hospodářských výsledcích v letech 2011–2016. **Největšími náklady** obou knihoven jsou **osobní náklady**, které zahrnují náklady na mzdy zaměstnanců, odvody na zákonné sociální a zdravotní pojištění, zákonné pojištění odpovědnosti zaměstnavatele a příspěvek zaměstnancům na stravování (Tabulka 14). Meziročně osobní náklady stoupaly o výši odpovídající navyšování počtu zaměstnanců a růstu mzdových tarifů.

Tabulka 14: Procentuální podíl vybraných nákladů obou knihoven

Veřejné knihovny	Procentuální podíl nákladů					
	Osobní náklady	Ostatní služby	Odpisy	Opravy a udržování	Materiál	Energie
NK ČR	41	23	8	8	5	4
Městská knihovna	67	6	0,47	0,27	16	6

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [39]

V dalších procentuálních podílech jednotlivých nákladů na celkových nákladech se již sledované knihovny liší. Je to způsobeno zejména zaměřením knihoven a jejich hlavní činností, které jsou dány zřizovacími listinami. Rozdílné náklady vyplývají z postavení NK ČR jako centra systému knihoven v ČR a výzkumné organizace. Zatímco druhou nejvýznamnější nákladovou položkou NK ČR jsou ostatní služby, v případě Městské knihovny je to spotřeba materiálu, tvořená především nákupem knih a periodik. NK ČR si svůj knihovní fond doplňuje převážně z povinných výtisků, proto u ní tato nákladová položka není tak významná.

Výnosy sledovaných knihoven v letech 2011–2016 jsou z 90 % tvořeny financemi **z veřejných zdrojů**. Jedná se především o neinvestiční příspěvky na provoz od zřizovatelů

(MK ČR a Město Chrudim) a další dotace z veřejných rozpočtů (Tabulka 15). NK ČR se na celkových výnosech svou vlastní činností podílí 10 % a Městská knihovna pouhými 6 %. Příspěvky od zřizovatelů v letech 2011–2016 každoročně stoupaly v závislosti na růstu nákladů tak, aby byl zabezpečen chod těchto institucí.

Tabulka 15: Procentuální podíl vybraných výnosů obou knihoven

Veřejné knihovny	Procentuální podíl výnosů				
	Vlastní činnost	Příspěvek od zřizovatele	Dotace od zřizovatele	Dotace na výkon RF	Dotace ostatní
NK ČR	10	64	22	0	4
Městská knihovna	6	83	0	10	1

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat [39]

Rozpočty obou sledovaných knihoven jsou sestavovány jako vyrovnané nebo přebytkové. Knihovny v daném období dosahovaly kladných výsledků hospodaření. Zlepšeného výsledku hospodaření používaly pro svoji činnost v dalších letech na základě přidělení do peněžních fondů. Dosahování zisku bylo tak motivací pro jejich hospodaření.

I když se sledované knihovny liší rozsahem poskytovaných služeb, postavením v systému knihoven v ČR, velikostí svého majetku, množstvím obsluhovaných klientů apod., přesto lze konstatovat, že jejich největšími náklady jsou náklady na mzdy zaměstnanců a největšími výnosy jsou příspěvky od zřizovatelů. NK ČR i Městská knihovna města Chrudim jsou závislé na transferech od svých zřizovatelů, protože výnosy z jejich vlastní činnosti nepokryjí náklady vynaložené k zajištění účelu, pro který byly zřízeny.

ZÁVĚR

Tato práce si kladla za cíl představit činnost veřejných knihoven v ČR, rozlišit typy knihoven a druhy poskytovaných služeb. Práce se dále zabývala financováním veřejných knihoven a zhodnocením jejich hospodaření.

V první části byly vymezeny základní pojmy vyplývající již z názvu práce – pojem služba, veřejná služba a veřejná knihovna. Z historie veřejných knihoven vplynuly příčiny jejich vzniku, jejich význam pro uchování kulturního dědictví a rozvoj lidské osobnosti i celé společnosti. Byly zdůvodněny předpoklady existence husté sítě veřejných knihoven v ČR, která dovoluje našemu státu obsadit přední příčky v celosvětovém měřítku [47].

Druhá část práce se nejprve věnuje legislativě, v rámci které působí veřejné knihovny v ČR. Nejdůležitějším zákonem pro jejich činnost je zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), v platném znění. Pozornost byla věnována i dalším souvisejícím zákonům a právním předpisům. Systém knihoven v ČR, jak stanovuje knihovní zákon, tvoří NK ČR, Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana, Moravská zemská knihovna v Brně, krajské knihovny, základní a specializované knihovny. Knihovny dále můžeme členit dle dostupnosti služeb pro veřejnost. Jednotlivé typy knihoven jsou v práci blíže představeny. Ze služeb, které veřejné knihovny poskytují, je nejstarší a nejvíce poskytovanou služba výpůjční. Veřejné knihovny se snaží udržet krok s rostoucí internetizací doby, aby uspokojily požadavky současných návštěvníků. Poskytují internetové služby, které klienti mohou využívat jak v prostorách knihoven, tak přes vzdálené přístupy. Knihovní zákon stanovuje, které služby provozovatel knihovny musí poskytovat zdarma, a které může zpoplatnit do výše skutečně vynaložených nákladů. Veřejné knihovny se stávají komunitními centry, která umožňují občanům měst a obcí účastnit se vzdělávacích akcí, společných setkání i zábavných programů.

Veřejné knihovny jsou převážně financovány z veřejných zdrojů (90 %). Těmi jsou příspěvky od zřizovatele, finance ze státních dotačních programů, podpůrných zdrojů Evropské unie a dalších veřejných rozpočtů. Protože knihovny poskytují veřejně prospěšné služby zdarma nebo za netržní ceny, nemohou výnosy z vlastní činnosti pokrýt své náklady. V této souvislosti se nabízí otázka možnosti většího využití jiných forem zabezpečení veřejných knihoven finančními prostředky a to zejména prostřednictvím nadací, dárcovství nebo sponzoringu. Další, často diskutovaná, možnost financování veřejných knihoven je větší

zpoplatnění nabízených služeb. To by však mohlo omezit nebo znemožnit přístup některých uživatelů do knihoven, což je v rozporu se základním posláním těchto veřejných institucí. V poslední části práce je hodnoceno hospodaření NK ČR, jako státní příspěvkové organizace zřízené MK ČR a hospodaření Městské knihovny Chrudim zřízené územním samosprávným celkem Městem Chrudim. Obě instituce jsou finančně závislé na příspěvcích od svého zřizovatele a dalších veřejných zdrojích. Jejich hlavní hospodářská činnost se na nákladech podílí necelými 10 %.

Přestože veřejné knihovny přivítají ročně více než 24 milionů návštěvníků, jsou stále mnohými politiky považovány za oblast prodělečnou. MK ČR podpořilo výzkum a vznik nástroje k výpočtu ekonomické efektivity služeb a činnosti knihoven. I když je to v praxi zatím velmi obtížné a bude třeba dalšího zkoumání v této oblasti, ekonomickou výhodnost veřejných institucí lze spočítat [46], [48]. Výkonnost veřejných knihoven se hodnotí např. porovnáváním s podobnými institucemi (benchmarking) nebo pomocí dalších ukazatelů a statistických metod. Společenská hodnota knihoven je však mnohonásobně vyšší, než všechny naměřené hodnoty. Je třeba, aby si veřejné knihovny do budoucna zachovaly vysokou kvalitu, velkou škálu nabízených služeb a byly běžně dostupné široké veřejnosti. Jedině tak mohou oslovovat i budoucí generace.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BENČO, Jozef a Helena KUVÍKOVÁ. *Ekonomika verejných služieb: Monografie*. 1. vydání. V Banskej Bystrici: Univerzita Mateja Bela, Ekonomická fakulta, 2011. ISBN 978-80-557-0323-7
- [2] CEJPEK, Jiří. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 2. dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0323-3
- [3] ČTENÁŘ. *Měsíčník pro knihovny: Dopady ekonomické krize na rozpočty veřejných knihoven v roce 2009 a 2010* [online]. [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: <http://ctenar.svkkk.cz/clanky/2010-roc-62/12-2010/dopady-ekonomicke-krize-na-rozpocty-verejnych-knihoven-v-roce-2009-a-2010-77-780.htm>
- [4] ČTENÁŘ. *Měsíčník pro knihovny: Možnosti rozvoje venkovských knihoven v Evropských fondech 2014–2020* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://ctenar.svkkk.cz/clanky/2015-roc-67/2-2015/moznosti-rozvoje-venkovskych-knihoven-v-evropskych-fondech-2014%E2%80%932020-141-1871.htm#1>
- [5] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Statistická ročenka České republiky - 2016* [online]. [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/26-kultura-a-sport-ppsp3pgvcbk>
- [6] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Veřejná databáze* [online]. [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=DEM02&z=T&f=TABULKA&katalog=30845&str=v4&c=v3~3__RP2015
- [7] EHP A NORSKÉ FONDY: *Kdo jsme* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.eegrants.cz/cs/zakladni-informace/kdo-jsme>
- [8] EVROPSKÉ STRUKTURÁLNÍ A INVESTIČNÍ FONDY: *Operační program Zaměstnanost* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/2014-2020/Operacni-programy/OP-Zamestnanost>
- [9] EVROPSKÉ STRUKTURÁLNÍ A INVESTIČNÍ FONDY: *Programové období 2014-2020* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/2014-2020>

- [10] EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ: *Výzvy* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Microsites/IROP/Vyzvy/Vyzva-c-25-Knihovny>
- [11] HALÁSEK, Dušan. *Standardizace veřejných služeb*. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2004. ISBN 80-248-0685-1
- [12] IKAROS: *Elektronický časopis o informační společnosti* [online]. [cit. 2017-06-17]. Dostupné z: <https://ikaros.cz/je-elektronicka-kniha-ebook-dalsim-stupnem-v-evoluci-publikovani-dokumentu>
- [13] INFORMACE PRO KNIHOVNY: *Autorské právo* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: http://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/autorske-pravo
- [14] INFORMACE PRO KNIHOVNY: *Knihovna 21. století - K21* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://ipk.nkp.cz/programy-podpory/knihovna-21.-stoleti-k21>
- [15] INFORMACE PRO KNIHOVNY: *Manifest IFLA pro digitální knihovny* [online]. 2010 [cit. 2016-10-31]. Dostupné z: http://ipk.nkp.cz/legislativa/mezinarodni-doporuceni/Manifest_IFLA_pro_digitalni.htm
- [16] INFORMACE PRO KNIHOVNY: *Metodický pokyn Ministerstva kultury k zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven a jejich koordinaci na území ČR* [online]. [cit. 2016-12-20]. Dostupné z: <http://ipk.nkp.cz/programy-podpory/regionalni-funkce-verejnych-knihoven/metodicky-pokyn-ministerstva-kultury-k-zajisteni-vykonu-regionalnich-funkci-knihoven-a-jejich-koordinaci-na-uzemi-cr>
- [17] INFORMACE PRO KNIHOVNY: *Programy podpory* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://ipk.nkp.cz/programy-podpory/vyzkum-a-vyvoj>
- [18] INFORMACE PRO KNIHOVNY: *Regionální funkce veřejných knihoven* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://ipk.nkp.cz/programy-podpory/regionalni-funkce-verejnych-knihoven/vyrocnizpravy>
- [19] INFORMACE PRO KNIHOVNY: *Směrnice IFLA: Služby veřejných knihoven, 2. přepracované vydání, Praha 2012* [online]. [cit. 2016-10-30]. Dostupné z: <http://ipk.nkp.cz/docs/IFLA/sluzby-verejnych-knihoven-smernice-ifla-.pdf>
- [20] INTERNÍ DOKUMENT Města Chrudim: Směrnice č. SML 013, Řízení příspěvkových organizací a jejich finanční hospodaření

- [21] INTERNÍ INFORMACE poskytnuté Městskou knihovnou Chrudim
- [22] INTERNÍ INFORMACE poskytnuté Národní knihovnou České republiky
- [23] JUSTICE.CZ, *Oficiální server českého soudnictví: Veřejný rejstřík* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.justice.cz/Justice2/Uvod/uvod.aspx>
- [24] KNIHOVNA LIBEREC: *HISTORIE KNIHOVNY* [online]. [cit. 2016-12-20]. Dostupné z: <http://www.kvkl.cz/o-knihovne/zakladni-o-knihovne/historie-knihovny.html>
- [25] KNIHOVNY.CZ: *Portál o českých knihovnách: Do knihovny po internetu* [online]. [cit. 2016-12- 18]. Dostupné z: <http://archiv.knihovny.cz/do-knihovny-po-internetu>
- [26] KNIHOVNY.CZ: *Portál o českých knihovnách: Služby* [online]. [cit. 2016-12- 18]. Dostupné z: <http://archiv.knihovny.cz/co-knihovna-nabizi/služby>
- [27] KNIHOVNY.CZ: *Portál o českých knihovnách: Systém knihoven v ČR* [online]. [cit. 2016-12- 18]. Dostupné z: <http://archiv.knihovny.cz/co-to-je-knihovna/system-knihoven-v-cr>
- [28] KOTLER, Philip a Gary ARMSTRONG. *Marketing*. Praha: Grada, c2004. ISBN 80-247-0513-3
- [29] KRAJSKÁ KNIHOVNA V PARDUBICÍCH: *HISTORIE KNIHOVNY* [online]. [cit. 2016-12-20]. Dostupné z: <http://kkpce.cz/cs/o-knihovne/historie-knihovny/>
- [30] LUBBOCK, John. *Radosti života*. Praha: Vilímek, 1910
- [31] MĚSTSKÁ KNIHOVNA CHRUDIM: *O knihovně* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.knihovna-cr.cz/o-knihovne>
- [32] MINISTERSTVO KULTURY: *Literatura a knihovny* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/literatura-a-knihovny-1123.html>
- [33] MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY: *Efektivní veřejná správa a přátelské služby. Strategie realizace Smart Administration v období 2007–2015. Ministerstvo vnitra české republiky* [online]. [cit. 2016-10-16]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/modernizace-dokumenty-strategie-pdf.aspx
- [34] NÁRODNÍ DIGITÁLNÍ KNIHOVNA: *Financování* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.ndk.cz/o-projektu/financovani>
- [35] NÁRODNÍ INFORMAČNÍ A PORADENSKÉ STŘEDISKO PRO KULTURU: *Komentář ke statistickým údajům o knihovnách v ČR v roce 2008* [online]. [cit. 2017-

- 04-26]. Dostupné z: <http://www.nipos-mk.cz/wp-content/uploads/2010/01/Koment%C3%A1%C5%99-ke-statistick%C3%BDm-%C3%BAadaj%C5%AFm-o-knihovn%C3%A1ch-v-%C4%8CR-v-roce-2%E2%80%A6.pdf>
- [36] NÁRODNÍ INFORMAČNÍ A PORADENSKÉ STŘEDISKO PRO KULTURU: *Knihovny* [online]. [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: <http://www.nipos-mk.cz/?cat=88>
- [37] NÁRODNÍ INFORMAČNÍ A PORADENSKÉ STŘEDISKO PRO KULTURU: *Statistika kultury* [online]. [cit. 2017-06-18]. Dostupné z: <http://www.nipos-mk.cz/?cat=126>
- [38] NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY: *O knihovně* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.nkp.cz/o-knihovne/zakladni-informace>
- [39] NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY: *Výroční zprávy a finanční výkazy* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/o-knihovne/zakladni-informace/vyrocni-zpravy>
- [40] NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY: *Zřizovací listina* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.nkp.cz/o-knihovne/zakladni-informace/zakladni-dokumenty>
- [41] Nařízení vlády č. 288/2002 Sb., kterým se stanoví pravidla poskytování dotací na podporu knihoven. In: *Sbírka zákonů České republiky*
- [42] OCHRANA, František. *Veřejné služby - jejich poskytování, zadávání a hodnocení: teorie a metodika poptávkového způsobu poskytování a zadávání veřejných služeb na úrovni municipalit*. Vyd. 1. Praha: Ekopress, 2007. ISBN 978-80-86929-31-6
- [43] PEKOVÁ, Jitka, Jaroslav PILNÝ a Marek JETMAR. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-351-5
- [44] PETRŽELOVÁ, Jana. *Encyklopedie ekonomických a právních pojmů pro školy i veřejnost*. Praha: Linde, 2007. ISBN 978-80-7201-643-3
- [45] PRAŽSKÝ PATRIOT: *Městská knihovna: Počet výpůjček knih dlouhodobě klesá, čtenářů ale neubývá* [online]. [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: <http://www.prazskypatriot.cz/mestska-knihovna-pocet-vypujcek-knih-dlouhodobeklesa-ctenaru-ale-neubyva/>

- [46] ŘEHÁK, Tomáš. *Neocenitelné služby knihovny a jak je ocenit*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-413-2
- [47] STATISTIKA&MY: *Měsíčník Českého statistického úřadu* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2014/05/sit-verejnych-knihoven-mame-nejhustsi-na-svete/>
- [48] STEJSKAL, Jan. *Měření hodnoty veřejných služeb: (na příkladu veřejných knihoven)*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-412-5
- [49] STUDIJNÍ A VĚDECKÁ KNIHOVNA V HRADCI KRÁLOVÉ: *Andrea Součková: Knihovny jako komunitní centra* [online]. [cit. 2016-12-16]. Dostupné z: <http://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20150301>
- [50] STUDIJNÍ POMŮCKY PRO KNIHOVNÍKY: *Stöcklová, Anna: Služby knihoven. Vybrané problémy* [online]. [cit. 2017-06-18]. Dostupné z: <https://studujte.nkp.cz/najit-studijni-pomucku/sluzby-knihoven-vybrane-problemy>
- [51] ŠÁMAL, Petr. *Soustružníci lidských duší: lidové knihovny a jejich cenzura na počátku padesátých let 20. století : (s edicí seznamů zakázaných knih)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2009. Šťastné zítřky (Academia). ISBN 978-80-200-1709-3
- [52] TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a internauti: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. Brno: Host ve spolupráci s Národní knihovnou České republiky, 2011. ISBN 978-80-7294-515-3
- [53] ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNICKÁ RADA: *Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2017 - 2020* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://ukr.knihovna.cz/koncepce-rozvoje-knihoven-cr-na-leta-2017-2020/>
- [54] VEŘEJNÉ INFORMAČNÍ SLUŽBY KNIHOVEN: *Program Ministerstva kultury* [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://visk.nkp.cz/>
- [55] VÍTEK, Miloš. *Veřejné služby a jejich správa*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001. ISBN 80-704-1472-3
- [56] VLAŠÍN, Štěpán a kol. *Slovník literární teorie*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1977.
- [57] Zákon č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích. In: Sbírká zákonů České republiky

- [58] Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon) In: Sbíрка zákonů České republiky
- [59] Zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů. In: Sbíрка zákonů České republiky
- [60] Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů. In: Sbíрка zákonů České republiky
- [61] Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: Sbíрка zákonů České republiky
- [62] Zákon č. 53/1959 Sb., o jednotné soustavě knihoven. In: Sbíрка zákonů Republiky československé
- [63] Zákon č. 457/2016 Sb., o státním rozpočtu České republiky na rok 2017. In: Sbíрка zákonů České republiky
- [64] Zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích. In: Sbíрка zákonů České republiky
- [65] Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení). In: Sbíрка zákonů České republiky

Seznam příloh

Příloha 1: Ceník Městské knihovny Chrudim	60
---	----

Příloha 1: Ceník Městské knihovny Chrudim

REGISTRAČNÍ POPLATKY

	Hlavní půjčovna	Pobočky
dospělí čtenáři	200,-	150,-
důchodci a studenti	150,-	---
děti	150,-	100,-

AUDIOVIZUÁLNÍ DOKUMENTY

Na jeden čtenářský průkaz je možné zapůjčit si 4 audiovizuální dokumenty na 7 dní zdarma.

INTERNET A POUŽITÍ PC

Zdarma.

POPLATKY Z PRODLENÍ A UPOMÍNKY

Druh	Postih
Kniha	Za každých 30 dní po uplynutí výpůjční lhůty - 3,- Kč za knihu + manipulační poplatek za odeslání upomínky. Manipulační poplatek tvoří částka na poštovné a další výdaje spojené s odesláním upomínky. Mění se v souvislosti s růstem cen poštovného.
	1. upomínka neodesílaná za každou knihu 3,- Kč
	1. upomínka 30 dní po uplynutí lhůty za každou knihu 6,- Kč + 15,- Kč náklady
	2. upomínka 60 dní po uplynutí lhůty za každou knihu 9,- Kč + 15,- Kč náklady
3. upomínka za každých 30 dní za každou knihu 12,- Kč + 40,- Kč náklady	
Audio dokumenty	Poplatek z prodlení po uplynutí výpůjční lhůty AV dokumentu je 30,- Kč za každý i započatý týden.

SANKČNÍ POPLATKY

Poplatek za vystavení duplikátu ztraceného čtenářského průkazu je 20,- Kč.

MVS

za 1 titul 50,- Kč + poštovné podle skutečné ceny, kterou uhradila odesílající knihovna

KOPÍROVÁNÍ A TISK

A4 jednostranná 2,- Kč

A4 oboustranná 3,- Kč

A3 jednostranná 3,- Kč

A3 oboustranná 4,- Kč

Tyto ceny platí pro výstupy z tiskáren a kopírek pro černobílý tisk.

Barevný tisk A4 15,- Kč